

Primljeno / Received
20-01-2020 / 2020-01-20Prihvaćeno / Accepted
25-02-2020 / 2020-02-25

Ivana Crijenko

Geografska imena kao tema istraživanja hrvatskih geografa

Geographical names as a research topic for Croatian geographers

Geografska imena vlastita su imena geografskih objekata. Utemeljena su u prostoru koji imenuju pa su nositelji mnogih geografskih sadržaja. Pravilnim iščitavanjem mogu objasniti i uputiti na geografske pojave i procese. Stoga u posljednjim desetljećima postaju temom geografskih istraživanja. Svrha je rada predstaviti i ocijeniti odnos hrvatskih geografa prema toponimima. Pregledom hrvatske geografske literature o toponimima izdvojilo se više aspekata proučavanja toponima – jezikoslovni i pet geografskih (kartografski, političko-geografski, historijsko-geografski, kulturno-geografski, teorijsko-metodološki) – i dva pristupa u istraživanjima toponima (toponimi kao sredstvo za identifikaciju, komunikaciju i orijentaciju i kao izvor istraživanja). Uočeno je da se u posljednjih 120 godina toponimima ozbiljnije bavilo tek desetak hrvatskih geografa, što znači da nisu prepoznati kao relevantna istraživačka tema ni kao izvor podataka u istraživanjima. Primijećeno je da se tretman toponima u posljednjih dvadesetak godina poboljšava.

Geographical names are proper names of geographical features. They are embedded in named areas and are the bearers of geographical data. If interpreted correctly, they can properly explain and refer to geographical phenomena and processes. Therefore, they have become a topic of geographical research over the last decades. The purpose of the article is to present and evaluate the attitude of Croatian geographers towards geographical names. After reviewing Croatian geographical literature that deals with toponyms, several aspects of toponymic research have been specified—one linguistic and five geographical (cartographical, political-geographical, historical-geographical, cultural-geographical, theoretical-methodological)—as well as two approaches in toponymic studies (toponyms as a means of identification, communication, orientation, and as sources in scientific study). Roughly ten Croatian geographers have seriously engaged with toponyms in the last 120 years, which implies that toponyms have not been recognised as a relevant research topic, or as a source of information in studies. However, a change in the attitudes of researchers regarding toponyms in the last twenty years is evident.

Ključne riječi: geografska imena, toponimi, kartografija, hrvatski geografi

Key words: geographical names, toponyms, cartography, Croatian geographers

Uvod

Kad se u znanstvenoj literaturi ističe potencijal i važnost geografskih imena (toponima) u interpretaciji različitih fenomena (baštine, krajolika, društvenih promjena, jezika i dr.), toponime se najčešće opisuje i definira u kulturološkom, povijesnom i jezikoslovnom kontekstu. O njima se govori kao o dijelu kulturne baštine, i to kao o njezinu najstarijem živućem obliku, jer se usmenim putem nerijetko prenose stoljećima. Razumijeva ih se i kao ljudske otiske u kulturnom krajoliku, odnosno okamenjene dokaze ljudskoga djelovanja i kulture jer kriju tragove društveno-gospodarskih aktivnosti, prošlih i suvremenih kultura (što ih čini zanimljivima etnolozima i kulturolozima). Predstavlja ih se kao odraze različitih etničkih, gospodarskih, političkih i drugih promjena u prošlosti. Stoga se njihova uloga u kulturnoj povijesti nekoga područja, osobito onoj davnoj, uspoređuje s ulogom koju fosili imaju u biologiji, a sedimenti u geologiji. Jezikoslovci¹ o njima govore kao o jezičnim fosilima jer su u odnosu na druge vrste riječi mnogo trajniji. Sva ova obilježja upućuju na nužnost multidisciplinarnu interpretaciju, a posljedično i na mogućnost različitih pristupa i aspekata istraživanja toponima (jezikoslovni, povijesni, etnološki i dr.). Međutim, u interpretacijama toponima nedostaju oni aspekti kojima se, primjerice, ističe uloga toponima u komunikaciji i orijentaciji u prostoru, u omeđivanju područja, u izgradnji prostornih identiteta ili percepciji prostora, što su sve geografski aspekti.

I dok jezikoslovci i povjesničari odavno toponime razmatraju kao važan dio kulturne baštine te ih stoga proučavaju i primjereno tretiraju već dulje vrijeme, među geografima je ta spoznaja osviještena tek u posljednjim desetljećima. U početku su, naime, geografi o toponimima razmišljali gotovo isključivo kao o *sredstvu* za identifikaciju, komunikaciju i orijentaciju pa ih je zanimala njihova standardizacija u praktične

---

¹ Među hrvatskim jezikoslovcima geografskim su se imenima bavili Petar Skok, Blaž Jurišić, Dalibor Brozović, Petar Šimunović, Igor Gostl, Mijo Lončarić, Vladimir Skračić, Nada Vajs Vinja, Slobodan Čače, Anđela Frančić, Dunja Brozović Rončević, Anđela Čilaš Šimpraga, Domagoj Vidović i dr.

Introduction

When the potential and importance of geographical names (toponyms) in the interpretation of various phenomena (heritage, landscape, social change, language, etc.) is emphasised in scientific publications, toponyms are mostly described and defined in cultural, historical, and linguistic contexts. They are referred to as a part of cultural heritage-its oldest living form-because they have often been verbally transferred for centuries. They are also perceived as human footprints in the cultural landscape, i.e. the "fossilised" evidence of human activity and culture because they contain traces of socio-economic activity, and past and contemporary cultures (which makes them interesting to ethnologists and culturologists). They are presented as reflections of various changes (e.g. ethnic, economic, political) that were present in the past. Therefore, their role in the cultural history of a given place, especially in ancient times, is comparable to the role played by fossils in biology and sediments in geology. Linguists¹ refer to them as linguistic fossils because toponyms are more permanent than other types of words. Furthermore, these attributes indicate the necessity of multidisciplinary interpretation and, consequently, the possibility of different approaches and viewpoints in toponymic research (linguistic, historical, ethnological, etc.). However, interpretations of toponyms lack aspects that highlight, for example, their role in communication and orientation, delimitation of an area, building spatial identities, or perception of space-which are all geographical aspects.

While linguists and historians have long considered toponyms to be an important part of cultural heritage, and therefore studied and appropriately treated them for a long time, geographers have only started doing the same in recent decades. Initially, geographers thought of toponyms almost exclusively as a *means* of identification, communication, and orientation, so they were interested in the standardisation of geographical names for practical, car-

---

¹ Many Croatian linguists and toponymists have studied geographical names. Some of them are: Petar Skok; Blaž Jurišić; Dalibor Brozović; Petar Šimunović; Igor Gostl; Mijo Lončarić; Vladimir Skračić; Nada Vajs Vinja; Slobodan Čače; Anđela Frančić; Dunja Brozović Rončević; Anđela Čilaš Šimpraga; Domagoj Vidović; etc.

kartografske i obrazovne svrhe. Međutim, toponimi su izvrstan potencijal za mnogo dublje analize prostora i društva pa se geografi mogu njima koristiti kao *izvorom* podataka u različitim istraživanjima. Osobito se to odnosi na vrlo stare toponime, koji su nastali u posve drugačijim jezičnim, političkim i socio-ekonomskim prilikama od današnjih. Pravilnim iščitavanjem oni postaju vrlo važan dokument za razumijevanje urbane i kulturne povijesti. K tomu, sudjeluju u izgradnji prostornih identiteta. Spominjanje imena poznatoga mjesta stvara čitav niz imaginacija i potvrđuje emocionalni odnos osobe prema tom mjestu. Dobar su primjer toponimi manjinskih zajednica jer oni potiču zajednički identitet i djeluju integrativno. Toponimi su važan element osjećaja doma i percepcije prostora. Oni su i odraz moći jer u sebi nose jak simbolički naboj pa ih trenutna vlast nerijetko želi kontrolirati (postavljati, uklanjati i mijenjati).

Navedene interpretacije toponima, kao pokazatelja mnogih prostornih pojava i procesa, već su neko vrijeme prisutne u istraživanjima stranih geografa. Ovim se radom želi predstaviti i ocijeniti odnos hrvatskih geografa prema toponimima. Kako bi se to postiglo, postavila su se tri istraživačka pitanja: 1) Kakva je zastupljenost toponimskih tema u istraživanjima hrvatskih geografa? 2) Kako hrvatski geografi u svojim istraživanjima tretiraju (tematiziraju, problematiziraju i upotrebljavaju) toponime? 3) Mijenja li se taj tretman u novije vrijeme? Ciljevi rada su: a) iznijeti povijesni pregled istraživanja o toponimima u hrvatskoj geografiji, b) ocijeniti stav hrvatskih geografa prema toponimima.

Povijesni pregled istraživanja obuhvaća hrvatsku geografsku literaturu od sredine 19. st. – kad se na kartama, u školskim udžbenicima i općim geografskim pregledima pojavljuju hrvatske prilagođenice (egzonimi) – do danas. Pojavljivanje prilagođenica rezultat je novih društvenih prilika te svjedoči o počecima uporabe hrvatskoga jezika u školstvu i u općoj uporabi od polovice 19. st. Time su stvoreni uvjeti za ozbiljnije jezikoslovno, ali i svako drugo proučavanje hrvatskih toponima.

tographic, and educational purposes. However, toponyms have great potential for thorough analyses of space and society, thus enabling geographers to use them as a *source* of information in various studies. This is especially true for very old toponyms, created in completely different linguistic, political, and socio-economic environments. When interpreted correctly, they become a very important document for understanding urban and cultural history. In addition, they participate in the construction of spatial identities. Mentioning the name of a familiar place generates a whole set of images and notions, and confirms the emotional link between a person and a place. Good examples of this are toponyms of minority communities because they reinforce collective identity and have an integrative effect. Toponyms are an important element in creating a sense of place and spatial perceptions. They are also a reflection of power because they carry strong symbolism, whereby political authorities often want to control (e.g. set, remove, and change) them.

The aforementioned interpretations of toponyms-as the indicators of many spatial phenomena and processes-have been present in research of foreign geographers for some time. This article aims to present and evaluate the attitude of Croatian geographers towards toponyms. In order to achieve that, three research questions have been posed: 1) How are toponymic topics represented in the research of Croatian geographers? 2) How do Croatian geographers treat (address, discuss, and use) toponyms in their research? 3) Has this treatment changed in recent times? Therefore, the objectives of the article are: a) to present a historical overview of toponymic studies in Croatian geography; and b) to evaluate the attitude of Croatian geographers towards toponyms.

A historical overview includes Croatian geographical literature from the mid-19th century-when the first Croatian adapted names (exonyms) appeared on maps, in textbooks, and general review books-to the present. The appearance of exonyms is the result of new social environments; this indicates the beginning of the use of the Croatian language in education and public communication (in the mid-19th century). This created the conditions for more serious linguistic and other types of research of Croatian toponyms. Moreover, it is only since then, and

Osim toga, tek su se otad, a znatnije od kraja 19. st., geografi uključili u priređivanje publikacija na hrvatskom jeziku. Nisu uzimana u obzir istraživanja autora iz ranijih razdoblja jer oni uglavnom nisu imali formalno geografsko obrazovanje. Mnogi su „negeografi” u ranijim razdobljima popisivali toponime s hrvatskoga područja u raznim ispravama, poveljama, lucidarima, urbarima, putopisima, kartama, udžbenicima i sl., mahom na drugim jezicima, ali bez jezične ili geografske analize samoga imena ili skupine imena. Njihov je doprinos u tome što su ih zabilježili i ubicirali, katkada po prvi put (npr. karte starih kartografa Petra Kopića, Ivana Klobučarića, Stjepana Glavača i dr.).

Pregledane su knjige i radovi o toponimima i toponimijama, i to primijenjeni (u kojima su toponimi poimani kao sredstvo ili izvor pogodan za iščitavanje geografskih sadržaja) i teorijski (u kojima se problematiziraju). Uzimani su u obzir radovi objavljeni u hrvatskim časopisima i zbornicima te knjige na hrvatskom jeziku jer one jamče veću dostupnost i vidljivost domaćim geografima, odnosno daleko više od stranih utječu na razvoj hrvatske geografije (uostalom, većina ih je objavljena u domaćoj nakladi). Obuhvaćeni su svi pionirski radovi. Geografski radovi u kojima se toponimi bez interpretacije samo navode nisu analizirani premda je njihovo značenje u tome što ih makar popisuju. Nisu uvršteni ni radovi u kojima se tumačenje uglavnom maloga broja toponima tek naznačuje pa obično ima obilježje usputne bilješke, a ne dubljega analitičkog opisa. Istraživači koji su objavili veći broj publikacija o toponimima i toponimiji te su zacijelo najzaslužniji za osvještavanje uloge i važnosti toponima u geografskim istraživanjima predstaviti će se svojim najzapaženijim radovima. Vjerojatno će se neki radovi nenamjerno ispustiti. Publikacije će se svrstati po tematskom i kronološkom načelu. Kao temelj za provedbu tematskoga načela poslužiti će podjela aspekata geografskoga proučavanja toponima Josipa Faričića (2011).

especially since the end of the 19th century, that geographers have become involved in the production of publications in the Croatian language. Studies of authors from earlier eras have not been included, as their authors generally lacked formal geographical education. In earlier times, many non-geographers recorded toponyms found in Croatian territory in various documents, charters, elucidariums, urbariums, travelogues, maps, textbooks, and so on, mostly in other languages but without any linguistic or geographical analyses of these names or groups of names. Their contribution is evident in the fact that they placed toponyms on maps, sometimes for the first time (e.g. maps of the earliest cartographers Petar Kopic, Ivan Klobučarić, Stjepan Glavač, etc.).

Books and articles on toponyms and toponymies, both applied (in which toponyms are regarded as a means or source appropriate for interpreting geographical data) and theoretical (in which they are simply discussed), have been reviewed for the purposes of this paper. Articles published in Croatian journals and conference proceedings have also been reviewed, as well as books in the Croatian language, since they guarantee better accessibility and visibility to domestic geographers, i.e. they influence the development of Croatian geography much more than foreign publications (and are mostly published in Croatia). Furthermore, all pioneering articles have been included. Geographical articles that merely note toponyms without any interpretation have not been analysed (though they are important because they at least register toponyms). Articles containing interpretations of a small number of toponyms that are only touched upon, usually as a side note rather than a detailed analytical description, have also not been included. Researchers who have published a number of publications on toponyms and toponymies, and are therefore the most influential in promoting the role and the importance of toponyms in geographical studies, will be presented by their most notable publications. It should be noted that it is likely that some articles have been unintentionally omitted. The included publications have been classified in thematic and chronological order. The classification of geographical aspects of toponymic research by Josip Faričić (2011) served as the basis for the thematic principle.

Jezikoslovni aspekt u radovima hrvatskih geografa

Hrvatski geografi, osobito oni stariji, toponimima katkad pristupaju više s jezikoslovnoga nego s geografskih aspekta. Naime, geografi su dugo vremena bili zaokupljeni drugim, „geografskijim” temama i izvorima. Stoga ne čudi da su onima koji su započeli tematizirati toponime u fokusu bile jezikoslovne analize – etimologije, motivacije i povijest toponima, jezični slojevi. Te su analize najčešće preuzimali i dovodili u vezu s geografskim obilježjima imenovanoga objekta. Pritom su redovito naglašavali dobar potencijal koji toponimi imaju za geografska istraživanja. Međutim, takva opažanja nisu bila mnogo više od običnih konstatacija.

Među prvim geografima koji su u međunarodnos postavili geografske i toponomastičke sadržaje toponima bio je Josip Modestin. Objavio je raspravu u kojoj je povezo imena braće Klukas, Lobel, Muhlo, Kosjenc i dviju sestara Tuge i Buge iz legende o doseljavanju Hrvata s toponimima u Lici – Kukljić, Mohl(j)ić, Lovinac, Kosinj, Tugomirići i Bužani (Modestin, 1912) – čime je izazvao polemiku s Petrom Skokom. U nastavcima je objavio odgovore na Skokove primjedbe (Modestin, 1926a; 1926b; 1928; 1929). Budući da je Modestin po obrazovanju bio geograf, polemiziranjem s uglednim jezikoslovcem pokazao je ne samo stanovitu hrabrost i širinu interesa nego je i uputio na činjenicu da su geografska znanja ključna, i stoga nužna, za pravilnu interpretaciju toponima.

Sljedeći rad objavljen je tek dvadesetak godina kasnije. Milan Šenoa (1949-50) naglasio je kako su se imena naših otoka mijenjala pod utjecajem raznih naroda i osvajača pa se u njima očituju različiti jezični slojevi (ilirski, antički, hrvatski, mletački, talijanski, austrijski). Kratko je uputio na glavne motive imenovanja, čineći to s jezikoslovnoga aspekta. Okosnicu rada čini popis imena otoka iz 25 izvora koji su nastali do 17. st. Njime je Šenoa dao osnovu za daljnje proučavanje povijesti toponima.

Linguistic aspect in articles written by Croatian geographers

Croatian geographers, especially the older generations, sometimes approach toponyms from a linguistic, rather than a geographical, aspect. Namely, for a long time geographers were preoccupied with other, more “geographical” topics and sources. It is therefore not surprising that the first geographers who discussed toponyms focused on linguistic analyses-etiologies, motivations, toponym history, and linguistic layers. Usually, they adopted most of such analyses and correlated them with the geographical characteristics of named objects. In doing so, they regularly emphasised the potential of toponyms for geographical research. However, such observations were no more than simple statements.

Josip Modestin was among the first geographers who correlated geographical and toponomastic information of toponyms. He published an article on the relationship between the names of the brothers Klukas, Lobel, Muhlo, and Kosjenc and the sisters Tuga and Buga (figures in Croatian migration legend) and toponyms in Lika-Kukljić, Mohl(j)ić, Lovinac, Kosinj, Tugomirići and Bužani (Modestin, 1912) - which caused a controversy with a linguist Petar Skok. Modestin published a series of responses to Skok's critical remarks (Modestin, 1926a; 1926b; 1928; 1929); Modestin was a professional geographer, so these polemics with a distinguished linguist indicated not only a certain courage and breadth of interest, but also the fact that geographical knowledge is essential, and thus necessary, in the correct interpretation of toponyms.

Milan Šenoa (1949-50), in an article published 20 years after the polemics between Modestin and Skok, pointed out that the names of Croatian islands had changed under the influence of different peoples and invaders, thus manifesting different linguistic layers (Illyrian, Greco-Roman, Croatian, Venetian, Italian, and Austrian). He briefly referred to the main motives of naming from a linguistic viewpoint. The backbone of his article was a list of island names compiled from 25 sources dating back to the 17th century. Šenoa's list formed a basis for further studies of toponym history.

Gotovo tridesetak godina nakon Šenoa² Petrica Novosel-Žic (1977), koristeći se jezikoslovnim podjelama, navodi jezično-kulturne slojeve u toponimiji otoka Krka (predromanski, romanski, slavenski) i izdvaja različite tipove toponima (fitonime, zoonime, hagianime i dr.), oprimjerujući ih krčkim toponimima.

Tražeci etimološke korijene, odnosno značnije riječi u imenima saveznih američkih država Mirko Brazda (1982, 42) uputio je na činjenicu da gotovo polovica američkih horonima ima indijansko podrijetlo te je pokazao da se u njima „očituje razdoblje nastajanja, porijeklo njenih stanovnika, ponekad i bitna geografska obilježja”.

Geograf Stanislav Gilić u znatnoj se mjeri bavi toponimima, osobito onima s područja Sjevernoga hrvatskog primorja. Popisao je 4000 imena istarskih naselja i dijelova naselja (Gilić, 1990). Služeći se toponomastičkom metodologijom, predstavio je 180 toponima najjužnijega dijela Istre (Gilić, 1995). Svrstao ih je u četiri skupine ovisno o motivaciji imenovanja te analizirao njihove etimologije s ciljem da odredi njihovu starosnu slojevitost. Objavio je još desetak priloga o toponimiji naselja i općina uglavnom Istre i Kvarnera (Brseč, Starigrad-Paklenica, Seline, Matulji, Klana, Studena, Škalnica, Lisac, Breza, Kostrena, Bakar). U njima je popisao i kategorizirao toponime prema utvrđenim toponomastičkim načelima, najčešće se zanimajući za motivacije imenovanja. Njegova monografija o Matuljima (Gilić, 2010, 9) „prvi je cjeloviti onomastički prikaz jedne općine u našoj Županiji”. Ukupno je prikupio, jezično obradio te razvrstao oko 4200 matuljskih toponima. Služio se dvama izvorima: topografskim kartama katastarskih općina, na kojima su toponimi ispisanu štokavskim standardom, i bilješcima s terenskoga rada s kazivačima, koji toponime izgovaraju na lokalnom dijalektu.

Ovoj skupini pripada i rad Mate Matasa (2001), ali će se zbog izraženijega historijsko-geografskog pristupa pribrojiti radovima te skupine. Radovi koji upućuju na neraskidivu vezu izme-

Almost thirty years after Šenoa², using linguistic classifications, Petrica Novosel-Žic (1977) specified the linguistic and cultural strata in the toponymy of the island Krk (pre-Romanesque, Romanesque, Slavic), and identified different types of toponyms (phytonyms, zoonyms, hagianyms, etc.) using the toponymy of Krk as examples.

Searching for etymological roots, i.e. meanings of words, in the names of US states, Mirko Brazda (1982, 42) referred to the fact that almost half of American choronyms are of indigenous American origin and implied that they “manifest the period of formation, the origin of its inhabitants, and sometimes important geographical characteristics”.

Stanislav Gilić is a geographer who has studied toponyms, especially those of Northern Croatian Littoral, to a significant degree. He listed 4,000 names of Istrian settlements and parts of settlements (Gilić, 1990). Using a toponomastic methodology, he presented 180 toponyms of the southernmost part of Istria (Gilić, 1995). He classified them into four groups depending on motivation of naming and analysed their etymologies to determine their stratification age. He published a dozen more articles on toponyms of settlements and municipalities, mainly of Istria and Kvarner (Brseč, Starigrad-Paklenica, Seline, Matulji, Klana, Studena, Škalnica, Lisac, Breza, Kostrena, and Bakar), where he listed and categorised toponyms according to affirmed toponomastic tenets; he was mostly interested in naming motivations. His monograph on Matulji (Gilić, 2010, 9) “is the first comprehensive onomastic representation of a municipality in our County”. In total, he collected, linguistically processed, and classified roughly 4,200 toponyms of Matulji. He used two sources: topographical maps of cadastral municipalities with toponyms written in the Štokavian standard language, and fieldwork notes with the records of narrators who pronounced toponyms in the local dialect.

An article by Mate Matas (2001) also belongs to this group but, due to its more articulated historical-geographical approach, it will be presented among articles in a subsequent group. Studies that point to the insepa-

2 Kratku crticu o imenu Nežiderskog jezera napisao je Nikola Ivanović (1969). Usporedio je toponime Ozalj i Niuzaljsko jezero (prema izgovoru Niuzalj gradišćanskih Hrvata), ali bez uvjerljivih jezičnih analiza.

2 Nikola Ivanović (1969) wrote a short remark about the name *Nežidersko jezero*. He compared the toponyms *Ozalj* and *Niuzaljsko jezero* (pronounced *Niuzalj* by Burgenland Croats), but did not follow this up with a convincing linguistic analysis.

đu jezičnih konstrukata (toponima) i geografskih obilježja prostora radovi su Damira Magaša (2011a; 2013). Magaš potvrđuje da je geografsko znanje o objektu te njegovu historijsko-geografskom razvoju nuždan dio obuhvatne kontekstualizacije jezičnoga razvoja toponimskih likova u svakoj interdisciplinarnoj analizi toponimije.

Geografski aspekti proučavanja toponima

Prema podjeli aspekata geografskoga proučavanja Josipa Faričića (2011) toponimi se mogu istraživati s historijsko-geografskoga, regionalno-geografskoga, kulturno-geografskoga, demogeografskoga i kartografskoga aspekta. Faričić je ipak ostavio mogućnost da njima nije iscrpio sve aspekte. Kako će se pokazati, izdvaja se i više političko-geografskih i nekoliko teorijskih radova o toponimima pa se Faričićeva podjela može dopuniti s političko-geografskim i teorijsko-metodološkim aspektom. Demogeografski i regionalno-geografski aspekti manje ili više prisutni su u drugim aspektima jer se toponimi najčešće povezuju s obilježjima stanovništva i naseljavanja, odnosno s obilježjima regije i/ili naselja.

Kartografski aspekt

Kartografski aspekt proučavanja toponima najstariji je i najzastupljeniji geografski aspekt (od 1899. do danas). Usko je povezan s potrebom predočavanja velikoga broja toponima na kartama, ali i u školskoj literaturi i leksikografskim izdanjima. U njemu se toponimi razumijevaju kao identifikacijsko, komunikacijsko i orijentacijsko *sredstvo* važno za prenošenje točne informacije o lokaciji imenovanoga objekta. Dakle, smatra ih se ponajprije elementom, odnosno „jezikom” karte (Novosel-Žic, 1977, 27),³ a ne izvorom podataka u geografskim istraživanjima. Taj je aspekt usmjeren na problematiku pisanja, izgovaranja i uporabe prilagođenica te općenito standardizaciju geografskih imena. Ti su problemi uočeni

³ Prema P. Novosel-Žic (1977, 27) toponimi su „jezično sredstvo pomoću kojeg se u govoru ili u obliku ispisanih naziva (natpisa) na karti identificira i diferencira geografski inventar.”

nable link between linguistic constructs (toponyms) and the geographical characteristics of places include those by Damir Magaš (2011a; 2013). Magaš argued that geographical knowledge about the historical-geographical development of an object is a necessary part of comprehensive contextualisation of the linguistic development of toponyms in any interdisciplinary toponymic analysis.

Geographical aspects of toponymic study

According to the classification of geographical aspects of toponymic research by Josip Faričić (2011), toponyms can be studied from historical-geographical, regional-geographical, cultural-geographical, demo-geographical, and cartographical aspects. Faričić, however, allowed for the possibility that he had not exhausted all aspects from which toponyms could be studied. Moreover, several political-geographical and theoretical articles on toponyms have indeed been published, so Faričić’s classification can be supplemented with political-geographical and theoretical-methodological aspects. Demo-geographical and regional-geographical aspects are present to a greater or lesser degree in other aspects because toponyms are usually associated with population and settlement features, or with regional and/or local features.

Cartographic aspect

The cartographic aspect of toponymic study is the oldest and the most represented geographical aspect (from 1899 to the present). It is closely related to the need to present a large number of toponyms on maps, and also in school literature and lexicographic editions. Toponyms are interpreted as a means of identification, communication, and orientation that are important for conveying accurate information about the locations of named objects. Therefore, they are primarily perceived as an element or “language” of maps (Novosel-Žic, 1977, 27)³, rather than as a source of data in geographical study. This aspect is focused on issues of writing, pronunciation, and usage of adapted names, and generally on the standardisation of geographical names. These prob-

³ According to P. Novosel-Žic (1977, 27), toponyms are “a linguistic means by which the geographical inventory is identified and differentiated in speech or in the form of written names (inscriptions) on a map”.

već prilikom izrade prvih udžbenika i općih geografskih pregleda na hrvatskom jeziku u drugoj polovici 19. st., osobito nakon tiskanja prvoga prijevodnog atlasa u Hrvatskoj, koji je revidirao Petar Matković (Dobrilović, 1887). Zato su poticaji za njihovo rješavanje dolazili vrlo rano, i to od geografa „praktičara”, koji su pisali i priređivali školske udžbenike, priručnike, karte i atlase i/ili su bili nastavnici.

Premda je već polovicom 19. st. bilo očitih nesnalaženja oko pisanja i izgovaranja toponima, ti se problemi među geografima nisu osobito naglašavali. Najstariji hrvatski geografi (Dragutin Seljan, Petar Matković, Vjekoslav Klaić, Ivan Hoić, Ivan Steklasa) u uvodnim poglavljima svojih geografskih pregleda, regionalnih sinteza, topografskih radova, školskih udžbenika, priručnika, karata i atlasa nisu navodili problematiku pisanja toponima niti s nekoliko rečenica. Ipak, zaslužni su za prve pokušaje pohrvaćivanja stranih geografskih imena (Crljenko, 2013). Mnoga od tih prilagođenih imena zadržala su se do danas.

Do 1900. objavljen je samo jedan rad o tim problemima. U njemu Josip Modestin (1899) konstatira da se dosta griješi u izgovoru i pisanju toponima iz stranih zemalja te izdvaja deset pravila za ispravno pisanje (neka fonetski, a neka izvorno) i devet za pravilno izgovaranje toponima iz najraširenijih europskih jezika.⁴

Tek trideset godina poslije Stjepan Ratković (1929, 34) objavljuje rad koji započinje rečenicom: „Iako u pisanju tuđih geografskih (*sic!*) imena kod nas Hrvata ni prije 1918. god. nije baš bilo u svemu potpune i nedvoumne jedinstvenosti...”. Ratković obrazlaže svoje motrište o pisanju imena stranih geografskih objekata koji su izvorno pisani latinicom i nelatiničnim pismima zalažući se za izvorno pisanje u prvom slučaju, a fonetsko u drugom.

Milan Šenoa (1931) analizira geografska imena Kraljevine Jugoslavije u šest njemačkih udžbenika. Navodi primjere posve nepotrebnih,

⁴ Modestin se s problemima egzonyma susreo kao dugogodišnji gimnazijski nastavnik zemljopisa i povijesti, kao autor udžbenika i zidnih školskih karata te urednik nekih Kocenovih atlasa svijeta. U rukopisu je ostalo njegovo djelo *Pravilno izgovaranje geografskih imena*.

lems were detected during the production of the first textbooks and general review books in the Croatian language in the second half of the 19th century, especially after the printing of the first translated atlas in Croatia, which was revised by Petar Matković (Dobrilović, 1887). Therefore, the impetus to address these issues came early on, from professional geographers and/or teachers who wrote and edited school textbooks, handbooks, maps, and atlases.

Although there were obvious disagreements among geographers about the writing and pronunciation of toponyms by the mid-19th century, these problems were not sufficiently highlighted. The earliest Croatian geographers (Dragutin Seljan, Petar Matković, Vjekoslav Klaić, Ivan Hoić, and Ivan Steklasa) did not mention the problem of writing toponyms at all in the introductory chapters of their geographical review books, regional syntheses, topographic publications, school textbooks, handbooks, maps, and atlases. Nevertheless, they are respected for their early attempts to adapt foreign geographical names (Crljenko, 2013). Many of these adapted names have been preserved to the present.

By 1900, only one article on these issues had been published. Therein, Josip Modestin (1899) argued that there were many mistakes in the pronunciation and writing of toponyms of foreign countries, and listed ten rules for the proper writing (some phonetical and some original) and nine rules for the proper pronunciation of toponyms from the most widely spoken European languages⁴.

Only thirty years later did Stjepan Ratković (1929, 34) publish an article that begins with the sentence: “although the writing of foreign geographical names, among us Croats, even before 1918, was not entirely and unambiguously consistent . . .” Ratković goes on to elaborate his opinion on writing names of foreign geographical objects originally written in Latin and non-Latin scripts, advocating the original written form in the first case and phonetic in the second.

Milan Šenoa (1931) analysed geographical names of parts of the Kingdom of Yugoslavia found in six German textbooks. He provided examples of completely

⁴ Modestin encountered the problems of exonyms as a long-time high school geography and history teacher, the author of textbooks and school wall maps, and editor of some of Kocen's world atlases. His manuscript *Pravilno izgovaranje geografskih imena* remains unpublished.

krivih prijevoda lokalnih imena, koja su nastala nasilnom talijanizacijom i germanizacijom. Tako su, primjerice, talijanski i austrijski kartografi naselje Luka na Korčuli preveli kao *Porto Luka* i *Porto-Luka-Hafen*, Privlaka je fonetski postala *Brevi l'acqua* (što ne znači ništa), a Trnovo *Terra nuova* (što je krivi prijevod). Zaključuje da svaki autor upisuje toponime na svoj način; neka imena su prevedena, neka su zapisana prema izgovoru u njemačkom jeziku, pa su nerijetko semantički bilo posve netočna. Također, smatra da su prilagođena imena rijetko potrebna jer se izvorna mogu lako čitati te je najispravnije rabiti izvorna imena. Dakle, Šenoa ne samo da je dodatno osvijestio probleme oko pisanja i izgovora toponima izvan izvornoga jezičnog područja nego je pokazao da to nisu problemi isključivo vezani za hrvatski jezik.

Josip Roglić nije se u većoj mjeri bavio toponimskim temama. Naglašavao je njihov kartografski aspekt, odnosno prezentaciju toponima u svjetlu kartografske generalizacije. I on je, poput Šenoa, isticao negativne posljedice promjene toponima s dolaskom novih vlasti. Dakako, zalagao se za pisanje „pravih i živih naziva”,⁵ što „pridonosi dokumentiranosti karte” jer „fonetiziranje pridonosi pogrešnom izgovoru naziva i ne služi praktičnim potrebama” (Roglić, 1972, 100-101).

U navedenim radovima problemi vezani uz toponime (pisanje, izgovor, uporaba) samo su se detektirali, ne i dublje istraživali. Tek su osnivanjem međunarodnoga tijela posvećenog toponimima (UNGEGN) 1959. i sudjelovanjem jugoslavenskih predstavnika na konferencijama od 1972. hrvatski geografi počeli pisati o radu UNGEGN-a i njegovim međunarodnim preporukama vezanim uz geografska imena (npr. Buljat, 1997).

unnecessary, incorrect translations of local names that had been created through forced Italianisation and Germanisation. For example, Italian and Austrian cartographers translated the settlement of *Luka* on Korčula as *Porto Luka* and *Porto-Luka-Hafen*, *Privlaka* phonetically became *Brevi l'acqua* (which does not mean anything), and *Trnovo* became *Terra nuova* (which is an incorrect translation). He concluded that each author wrote toponyms in their own way; some of the names were translated, others were written according to German pronunciation and thus were often entirely semantically inaccurate. He believed that adapted names are rarely needed because most originals were easy to read and, therefore, the usage of original names was more correct. Consequently, Šenoa not only raised awareness about the problems of writing and pronouncing foreign toponyms, but also demonstrated that these were not exclusively problems that appear in Croatian language.

Josip Roglić did not address toponymic topics overmuch. He emphasised the cartographic aspect of toponyms, i.e. the presentation of toponyms in the light of cartographic generalisation. Similar to Šenoa, he pointed out the negative consequences of toponym change imposed by new authorities. He advocated the writing of “real and living names”⁵, which “contribute to the informational value of the map”, because “phonetic writing contributes to the mispronunciation of the name and does not serve practical needs” (Roglić, 1972, 100-101).

In the aforementioned articles, issues related to toponyms (writing, pronunciation, and usage) were simply stated, and not explored further. It was only after the establishment of an international body that dealt with toponyms (UNGEGN) in 1959, and the participation of Yugoslavian representatives at its conferences starting in 1972, that Croatian authors began to write about the activities of UNGEGN and its international recommendations regarding geographical names (e.g. Buljat, 1997).

⁵ U starijoj, a i nekoj novijoj geografskoj literaturi pojam *naziv* upotrebljava se za neživa bića, a *ime* za živa. Međutim, prema jezičnoj definiciji, *ime* se odnosi na vlastito ime, tj. ime određenog bića, predmeta ili pojave (npr. Biserka, Hrvatska, Rajna, Velebit), tako i ime geografskoga objekta. *Naziv* se odnosi na opće ime, tj. opću imenica ili apelativ kojim se imenuje cijela vrsta predmeta, bića ili pojava (npr. djevojka, leptir, knjiga, slon), a ne na točno određeni predmet, biće ili pojavu (Brozović Rončević, 2010). Geografi bi konačno trebali prihvatiti navedene definicije; trebali bi rabiti pojam *geografsko ime* (i *toponim*), a ne *geografski naziv*.

⁵ In older and even more recent geographical literature, the term *naziv* is used for the non-living beings and *ime* for the living ones. However, according to the linguistic definition, *ime* refers to a proper name, i.e. the name of a particular being, object or phenomenon (e.g. *Biserka*, *Hrvatska*, *Rajna*, *Velebit*), and also the name of geographical object. *Naziv* refers to a common name, i.e. a common noun or appellative by which the whole type of object, being, or phenomenon is named (e.g. girl, butterfly, book, elephant), rather than a specific object, being, or phenomenon (Brozović Rončević, 2010). Geographers should finally accept the given definitions and should use the term *geografsko ime* (and *toponim*), not *geografski naziv*.

Među prvim autorima koji su naglašavali važnost UNGEGN-a te provodili njegove preporuke o pisanju toponima bio je Alfonso Cvitanović – geograf s dugogodišnjom nastavničkom i uredničkom praksom. U uvodnom dijelu hrvatskoga izdanja *Velikog atlasa svijeta* (Cvitanović, 1974) nekoliko je rečenica posvetio pisanju stranih geografskih imena. Na kraju atlasa dodao je dulji prilog u kojem je detaljno obrazložio osnovne smjernice pisanja toponima iz stranih jezika i pozabavio se pravilnim izgovorom tih toponima. Kako bi probleme pisanja toponima približio nastavnicima, objavio je sličan prilog u pedagoškom časopisu (Cvitanović, 1973-74). Dao je i iscrpan popis najčešćih geografskih naziva (apelativa, odnosno apozicija) na 60-ak jezika kako bi uputio na nepotrebnu tautologiju koja može nastati zbog nepoznavanja izvornoga jezika toponima (npr. rijeka Rio Negro, planina Tjen Šan) (Cvitanović, 1971; 1972a; 1972b; 1973). Osnovna je svrha popisa „da se bolje i svrsishodnije upotrebljavaju atlas i da se što više unaprijedi nastava zemljopisa u našim školama” (Cvitanović, 1971, 64).

Geograf Ratimir Kalmeta, uz Modestina, Cvitanovića i Gilića, značajnije je doprinio tematiziranju i problematiziranju toponima u geografskoj literaturi. Geografskim je imenima posvetio brojne rasprave i članke, njih tridesetak, koji su s ostalim radovima posmrtno prikupljeni i objavljeni u dvama zbornicima – *Zemljopisne rasprave* (Kalmeta, 2008) i *Zemljopisne i druge rasprave* (Kalmeta, 2009). Ovoj tematskoj skupini mogu se pribrojiti tri rada (2008). U njima pojašnjava pet načela pisanja toponima smještenih izvan Hrvatske. Istom se tematikom bavi i u odgovoru na pitanja o opravdanosti imena Europa umjesto Evropa (2009), naglašavajući pritom važnost pravilnoga pisanja izvornih imena. Više puta navodio je i kritizirao, kako on smatra, netočno pisanje toponima u *Hrvatskom pravopisu* S. Babića, B. Finke i M. Moguša (2009). Također je problematizirao sljedeća imena stranih geografskih objekata: Montréal (o izgovoru 1976; 2008), Alsace (o etniku 1979; 2008), Pireneji (o višeimennosti 1980; 2008), Sargaško more (o višeimennosti 1997; 2009).

Among the first authors who emphasised the importance of UNGEGN and implemented its recommendations on writing toponyms was Alfonso Cvitanović-a geographer with considerable teaching and editorial experience. In the introduction of the Croatian edition of *Veliki atlas svijeta* (Cvitanović, 1974), he wrote a few sentences regarding how to write foreign geographical names. At the end of the atlas, he added a longer text in which he elaborated the key guidelines for writing toponyms in foreign languages and addressed the proper pronunciation of such toponyms. In order to make the problem of writing toponyms more accessible to teachers, he published a similar article in a pedagogical journal (Cvitanović, 1973-74). He also provided a comprehensive list of the most common geographical terms (appellatives, or appositions) in roughly 60 languages, to indicate the unnecessary tautology that can occur due to the lack of knowledge of the original language of a given toponym (e.g., Rio Negro River, Tian Shan Mountain) (Cvitanović, 1971; 1972a; 1972b; 1973). The main purpose of the list was “to allow atlases to be used better and more purposefully and to improve the teaching of geography in our schools as much as possible” (Cvitanović, 1971, 64).

Besides Modestin, Cvitanović, and Gilić, another geographer who significantly contributed to addressing and discussing toponyms in geographical publications was Ratimir Kalmeta. He wrote many articles on toponyms (about thirty) that were posthumously collected and published in two conference proceedings (together with other articles)-*Zemljopisne rasprave* (Kalmeta, 2008) and *Zemljopisne i druge rasprave* (Kalmeta, 2009). Three articles (2008) belong to this thematic group. In them, he elaborated five tenets of writing toponyms located outside Croatia. He addressed the same issue when answering questions about the justification of the name *Europa* instead of *Evropa* (2009). In doing so, he emphasised the importance of writing original names correctly. He repeatedly pointed out and criticised what he believed to be the incorrect writing of toponyms in *Hrvatski pravopis (Croatian Orthography)* of S. Babić, B. Finka, and M. Moguš (2009). He also discussed the following names of foreign geographical objects: Montréal (regarding pronunciation 1976; 2008); Alsace (regarding the name of its inhabitants 1979; 2008); *Pireneji* (regarding multiple names 1980; 2008); and *Sargaško more* (regarding multiple names 1997; 2009).

Osim izrađivača atlasa i udžbenika, na toponime su upozoravali i leksikografi, koji se po prirodi posla svakodnevno susreću s mnogima od njih. Mladen Klemenčić i Borna Nikolić (1987) izdvajaju „problem toponomastike” kao jedan od tri problema s kojima se geografija susreće u okviru leksikografije, a kojima je izvorište, po mišljenju autora, u geografiji. Smatraju da se problemi pojedine znanosti, tako i geografije, kao što su nesustavnost i nedorečenost toponima i nazivlja mogu tolerirati i zaobilaziti dok ona djeluje u svojim okvirima, makar ih znanstvenici bili svjesni. Međutim, suočeni sa zahtjevima leksikografije, oni nužno postaju vidljivi. Autori tako navode (Klemenčić i Nikolić, 1987, 66) da je „leksikografija ovdje ispred poticaja koji nam stižu iz geografije” te smatraju da je to posljedica činjenice da „geografi [problemu toponomastike] ne posvećuju dovoljnu pažnju te da se olako zaobilazi geografski aspekt problema toponomastike.”

Jedan od prvih novijih radova koji ponovno aktualizira probleme pisanja toponima i ističe negativne posljedice nerješavanja tih problema objavio je Josip Faričić (2003). Navodi mnoge primjere koji upućuju na to da je potrebno osnovati povjerenstvo za geografska imena (za što se zalaže), čime poziva geografe da se pozabave problematikom sustavnoga pisanja toponima.

Geograf Zvonko Štefan i jezikoslovka Dunja Brozović Rončević izradili su toponimske smjernice za urednike karata i drugih izdanja (Brozović Rončević i Štefan, 2007). U njima su upute o pisanju geografskih imena; utemeljene su na pravopisnim pravilima, ali su vrlo općenite pa je problem neujednačenosti i dalje prisutan. Štefan je u suradnji s geodetima Željkom Hećimovićem i Željkom Jakir uputio na aktivnosti i preporuke međunarodnih i nacionalnih tijela koja prikupljaju, proučavaju i distribuiraju geografska imena te potiču njihovu standardizaciju (Hećimović i dr., 2011). Troje autora objavilo je rad u kojem se kvalitativno i kvantitativno opisuju obilježja i rezultati Registra geografskih imena (Štefan i dr., 2011).

Na probleme neujednačenosti i nedosljednosti u pisanju prilagođenica koji i danas opterećuju geografe, kartografe i leksikografe upućuje Ivana

Apart from the authors and editors of atlases and textbooks, lexicographers also refer to these issues, because they deal with many toponyms daily due to the nature of their work. Mladen Klemenčić and Borna Nikolić (1987) pointed to the “problem of toponomastics” as one of three problems that geography encounters in its lexicographical presentation, and the source of which, in the authors’ opinion, lies within geography. They claimed that the problems of a particular science, including geography, such as an unsystematic approach and vagueness of toponyms and terms, can be tolerated and circumvented as long as science operates within its scope, even if scholars are aware of these problems. However, faced with the requirements of lexicography, they become visible. The authors thus stated (Klemenčić and Nikolić, 1987, 66) that “here lexicography is ahead of the incentives from geography” and considered this a consequence of the fact that “geographers do not pay enough attention [to the problem of toponomastics], and the geographical aspect of the toponomastic problem is lightly passed over”.

Josip Faričić (2003) published one of the first recent articles that reopened issues of writing toponyms and highlighted the negative consequences of not resolving them. He provided many examples indicating that a commission for geographical names should be established (for which he advocated), and invited geographers to address the issues of writing toponyms systematically.

Geographer Zvonko Štefan and linguist Dunja Brozović Rončević developed toponymic guidelines for editors of maps and other publications (Brozović Rončević and Štefan, 2007). These guidelines provide instructions on writing toponyms; they are based on orthographic rules but are very general, so the problem of inconsistency remains. In cooperation with land surveyors Željko Hećimović and Željka Jakir, Štefan presented the activities and recommendations of international and national bodies that collect, study, and promulgate geographical names and promote their standardisation (Hećimović et al., 2011). The same trio published an article on qualitative and quantitative characteristics and the results of the Register of Geographical Names (Štefan et al., 2011).

Ivana Crljenko (2008a; 2019) addressed the problems of uneven and inconsistent writing of adapted names that still burden geographers, cartographers,

Črljenko (2008a; 2019). Autorica na brojim primjerima egzonyma prikupljenih iz enciklopedija, atlasa i leksikona upućuje na problem višeičnosti i inačice imena te nužnost standardizacije geografskih imena. U suradnji s Mladenom Klemenčićem izdvađa osnovna načela pisanja toponima ovisno o vrsti geografskoga objekta koja se provode u Leksikografskom zavodu Miroslav Krleža (Črljenko i Klemenčić, 2011). Na neujednačeno pisanje i uporabu toponima u nastavi geografije upućuju Ružica Vuk i Zoran Curić (2011), uspoređujući toponime u udžbenicima geografije za šesti razred osnovne škole. Usporedbom više karata iz 19. i 20. st. s toponimima prikupljenima 1999. Damir Magaš je na primjeru Vinjerca uputio na pogrešno zapisane toponime (Magaš, 2011b).

Standardizaciju toponima zagovaraju jezikoslovka Ankica Čilaš Šimpraga i Ivana Črljenko (2017). Autorice daju pregled dosadašnjih međunarodnih i hrvatskih aktivnosti vezanih uz proces standardizacije te analiziraju tretman prilagođenica u hrvatskim pravopisima od 1889. do danas. Jedan zaključak jest da hrvatski pravopisni priručnici mogu biti dobro polazište za standardizaciju, ali oni ne mogu riješiti pojedinačne slučajeve višeičnosti i nejasne uporabe. Stoga je potrebno izraditi detaljnije smjernice te popise izvornih i prilagođenih imena, koji će poslužiti kao temelj za standardizacijski postupak.

Očito je, dakle, da hrvatski geografi na probleme pisanja, izgovora i uporabe toponima upozoravaju već više od stotinu godina, čak i nude neka rješenja, no problemi još uvijek nisu sustavno riješeni. Ni opće međunarodne smjernice za pisanje toponima i uporabu egzonyma dogovorene još početkom 1970-ih nisu u tome uspjele. I danas se pitamo koji toponimski lik pisati na karte i školske udžbenike: egzonom ili endonom, a koji egzonom ili endonom ako ih je više u uporabi? Posljedica je to činjenice da do danas toponimi nisu standardizirani (normiranjem se sustavno nisu bavili ni hrvatski toponomastičari). Kad se nestandardiziranim egzonymima pridoda činjenica da su u ranijim razdobljima u drukčijim političkim okolnostima mnoga hrvatska geografska imena „ispravljana”, tj. nasilno pisana egzonymima

and lexicographers (2008a; 2019). In regard to numerous examples of exonyms collected from encyclopedias, atlases, and lexicons, she pointed to the problems of multiple and/or variant toponyms and the necessity of their standardisation. With co-author Mladen Klemenčić, she provided the basic tenets of writing toponyms depending on the type of geographical object, which are implemented at the Miroslav Krleža Institute of Lexicography (Črljenko and Klemenčić, 2011). Comparing toponyms in geographical textbooks for the sixth grade of elementary school, Ružica Vuk and Zoran Curić (2011) demonstrated the notorious inconsistency in writing and the use of toponyms in geography teaching. Comparing several maps from the 19th and 20th centuries with the toponyms collected in 1999, Damir Magaš pointed to misspelled toponyms using *Vinjerac* as an example (Magaš, 2011b).

Linguist Ankica Čilaš Šimpraga and geographer Ivana Črljenko (2017) advocated the standardisation of toponyms. These authors presented an overview of ongoing international and Croatian activities related to the standardisation process and analysed the treatment of adapted names in Croatian orthographies from 1889 to the present. One conclusion was that Croatian orthographies can be a good starting point for standardisation, but they cannot resolve individual cases of multiple and ambiguous use. It is therefore necessary to develop detailed guidelines, and to make lists of the original and adapted names that will be used as the basis for the standardisation process.

It is evident that Croatian geographers have been pointing to the issues of writing, pronunciation, and the usage of toponyms for over a hundred years, and even offering some solutions, but these problems have not yet been systematically dealt with. General international guidelines for writing toponyms and the usage of exonyms were agreed upon in the early 1970s; however, they still did not address all issues. Even today, it is not clear which toponym to write on maps and in school textbooks—an exonym or an endonym, or which exonym or endonym, if more than one is used. This is because toponyms have never been standardised (Croatian toponymists have never systematically dealt with standardisation). When one adds to the non-standardised exonyms the fact that in earlier periods, in different political environments, many Croatian toponyms were “corrected”, i.e. forcibly written as exonyms of other

drugih jezika, a neka su nehotice krivo zapisivana, ne čudi da je višeimenost postala vrlo raširen problem.

***

Političko-geografski, historijsko-geografski i kulturno-geografski aspekt proučavanja toponima na njih gleda kao na tekst, tj. na izvor geografskih informacija o nekom području koje geograf sa svoga motrišta treba iščitati (interpretirati), uzimajući u obzir širi društveno-politički kontekst njihova nastanka i promjena. Toponimi su, dakle, shvaćeni kao *izvor* informacija u geografskim istraživanjima. Ta su istraživanja uglavnom usmjerena prema izvornim imenima (endonimima). Jači poticaj ovi su aspekti dobili razvojem političke, historijske⁶ i kulturne geografije u nas nakon Drugoga svjetskog rata, osobito u 2000-ima. Počele su se istraživati i druge vrste toponima (ne više samo ojkonimi, oronimi i horonimi, nego i ergonimi, hodonimi i dr.). Ova skupina podrazumijeva i lokalno-geografski i regionalno-geografski aspekt proučavanja toponima jer u svakom navedenom radu toponimi ili toponimija služe za iščitavanje geografskih sadržaja o nekom mjestu ili regiji. Ovdje su uvršteni radovi koji problematiziraju pojedina geografska imena i nude zamjenske toponime (npr. brojni radovi Ratimira Kalmete) jer se u njima zastupa uporaba geografski opravdanoga toponima.

U nekim su radovima dominantni političko-geografski sadržaji, u nekim kulturno-geografski, a u nekima historijsko-geografski. Većina autora analizira toponime pronađene na kartama. Oni koji upotrebljavaju stare karte analiziraju toponime s povijesno-kartografskoga motrišta, koji je dio historijsko-geografskoga aspekta.

Političko-geografski aspekt

Ovaj aspekt podrazumijeva iščitavanje političko-geografskih sadržaja (o granicama, vlasti,

⁶ To ne čudi s obzirom na to da je analiziranje i poznavanje toponimije iznimno važno upravo za historijsku geografiju, „za praćenje promjena pejzažne slike, funkcija i značenja nekog prostora” (Pavić, 1980a, 121).

languages, while some were unintentionally recorded incorrectly, it is not surprising that the presence of multiple names became a widespread problem.

***

Political-geographical, historical-geographical, and cultural-geographical aspects of toponymic study interpret geographical names as a text, i.e. as a source of geographical information about an area, that a geographer should “read” (interpret, decode) from their own viewpoint, taking into consideration the wider socio-political context of the names’ occurrence and change. Toponyms are therefore treated as a *source* of information in geographic research. Such studies are mainly focused on original names (endonyms). These aspects were further stimulated by the development of political, historical⁶, and cultural geography in Croatia after the Second World War, especially in the 2000s. Other types of toponyms began to be explored (not only oikonims, oronyms and choronyms, but also ergonyms, hodonyms, etc.). This group includes both the local-geographical and regional-geographical aspects of toponymic study, as toponyms or toponymies were used for decoding geographical data about a place or a region in each reviewed article. The articles that discuss certain geographical names and offer substitute toponyms (for example, articles by Ratimir Kalmeta) are also grouped here because they support the use of geographically-justified toponyms.

Political-geographical content is dominant in some articles, cultural-geographical or historical-geographical in others. Most authors analyse toponyms found on maps. Those who use old maps analyse toponyms from a historical-cartographic viewpoint, which is a part of the historical-geographical aspect.

Political-geographical aspect

This aspect implies decoding political-geographical information (regarding borders, authorities,

⁶ This is not surprising because analysing and understanding toponymy is very important for historical geography, “for monitoring changes in landscape, in functions, and for the significance of a space” (Pavić, 1980a, 121).

političkoj moć i utjecajima) upisanih u toponimima. Izražen je u djelima nastalima od 1970-ih do 2000-ih, a povezan je s društveno-političkim promjenama u Hrvatskoj početkom 1970-ih i 1990-ih, kad su ojačale hrvatske nacionalne ideje. Geografi su smatrali da je njihov zadatak ispraviti krivo upotrijebljene toponime i predložiti ispravne (npr. hrvatske umjesto jugoslavenskih).

Vodeći je geograf ove vokacije Ratimir Kalmeta. U mnogim je raspravama pokušao s primarno političko-geografskoga motrišta argumentirano upozoriti na pogrešnu uporabu pojedinih toponima, predlažući pritom zamjenske, „pravilne” toponime. U više je rasprava sabranih u zbornicima *Zemljopisne rasprave* (Kalmeta, 2008) i *Zemljopisne i druge rasprave* (Kalmeta, 2009) problematizirao uporabu toponima: Hrvatsko primorje⁷ (prihvaća za cijelo hrvatsko primorje, ne samo za kvarnerski dio; 2008), Dalmacija (odbija zbog negativnih povijesnih konotacija; 2008), Južna Hrvatska (ne slaže se jer podupire regionalizaciju Hrvatske na jadransku, panonsku i gorsku, a ne na Južnu i Sjevernu Hrvatsku; 2008), Kvarner i Kvarnerski kraj/regija (podupire; 2008), Jadranska Hrvatska i Primorska Hrvatska (smatra suvišnima jer postoji toponim Hrvatsko primorje; 2008). S osamostaljenjem Hrvatske i potrebom za redefiniranjem njezina geopolitičkoga položaja Kalmeta je objavio više radova o toponimima Balkan i Balkanski poluotok u kontekstu određivanja Hrvatske kao balkanske zemlje⁸ (koje odlučno odbacuje dokazujući da Hrvatska nije na Balkanu; 2009). Upozoravao je na ulogu geografskoga znanja u stvaranju i pravilnoj uporabi toponima te kontinuirano potvrđivao nužnost uključivanja geografa u sve teme i aktivnosti vezane uz toponime.

Dominantno političko-geografski aspekt proučavanja toponima izražen je u radu Radovana

7 O toponimu Hrvatsko primorje pisao je i Tomislav Šegota (2003), kao odgovor na upit o ispravnosti uporabe toga toponima u odnosu na toponim Kvarner. Također je branio geografsko stajalište – da ga valja rabiti za cijelo hrvatsko primorje, a ne samo u povijesnom značenju za jedan njegov dio. Odobrava i toponim Kvarner. Sličan odgovor, koji je objavljen posmrtno, dao je i Zlatko Pepeonik (2004).

8 Imenima Balkan i Balkanski poluotok s ciljem dokazivanja da Hrvatska nije balkanska zemlja bavila se i Mirela Slukan Altić (2011).

and political power and its influence) inscribed in toponyms. This is represented in articles published from the 1970s to the 2000s, and associated with socio-political changes in Croatia in the early 1970s and 1990s, when Croatian national ideas gained strength. Geographers believed their task was to correct misused toponyms and to suggest more accurate ones (e.g. Croatian instead of Yugoslavian).

The leading geographer of this persuasion was Ratimir Kalmeta. In many articles, he pointed to the improper use of certain toponyms, suggesting substitute, “proper” toponyms, primarily from a political-geographical viewpoint. In several articles published in the conference proceedings *Zemljopisne rasprave* (Kalmeta, 2008) and *Zemljopisne i druge rasprave* (Kalmeta, 2009), he discussed the use of the following toponyms: *Hrvatsko primorje*⁷ (supported for the entire Croatian Littoral, not only for the Kvarner Littoral; 2008); *Dalmacija* (opposed because of the negative historical connotations; 2008); *Južna Hrvatska* (opposed because he supported the regionalisation of Croatia into Adriatic, Pannonian, and Mountainous Croatia, not into Southern and Northern Croatia; 2008); *Kvarner* and *Kvarnerska regija* (supported; 2008); and *Jadranska Hrvatska* and *Primorska Hrvatska* (considered redundant because of the toponym *Hrvatsko primorje*; 2008). Following Croatia’s independence and the need to redefine its geopolitical position, Kalmeta published a number of articles on the toponyms *Balkan* and *Balkanski poluotok* in the context of positioning Croatia as a Balkan country⁸ (which he strongly rejected, arguing that Croatia was not part of the Balkans; 2009). He emphasised the role of geographical knowledge in the production and the proper use of toponyms, and continually affirmed the necessity of including geographers in all topics and activities related to toponyms.

The dominantly political-geographical aspect of toponymic research is evident in the article on mac-

7 Tomislav Šegota (2003) also discussed the toponym *Hrvatsko primorje*, answering a question about its correct use in relation to the toponym *Kvarner*. He also defended the geographical viewpoint-it should be used for the entire Croatian coast, and not in its historical sense for only one section. He approved of the toponym *Kvarner*. Zlatko Pepeonik (2004) offered a similar answer that was published posthumously.

8 Mirela Slukan Altić (2011) also referred to the names *Balkan* and *Balkanski poluotok* in order to demonstrate that Croatia was not a Balkan country.

Pavića (1980b) o makrotoponimima bliskoi-stočnog prostora, u kojem problematizira upora-bu toponima Prednji istok, Bliski istok, Srednji istok, Prednja Azija, Mašrek i Levant te Plodni polumjesec, Horn, Gulf i dr.

S političko-geografskoga aspekta Mladen Klemenčić obrazlaže koji su od sljedećih topo-nima ispravni, a koji neispravni: hrvatsko Podu-navlje, Baranja, istočna Slavonija, zapadni Sri-jem te Podunavska krajina i Sremsko-baranjska oblast. Za potonja dva kaže da „zrcale sve razlike između hrvatske i srpske strane u pogledu tuma-čenja povijesti i pripadnosti kraja” (Klemenčić, 1996, 29).

Noviji rad o ispravnosti toponima s političko-geografskoga i historijsko-geografskoga aspekta rad je Gorana Vukovića (2015). On upućuje na najčešće dvojbe u pisanju, uporabi i premje-štanju značenja imena Britansko otočje, Britanski otoci, Britanija, Velika Britanija, Ujedinjeno Kra-ljevstvo i Irska, s osvrtom na etimologije i povijest toponima.

Historijsko-geografski aspekt

Ovaj aspekt podrazumijeva interpretaciju stanja i promjena u prostoru i pejzažu u prošlo-sti koji se mogu iščitati iz toponima. Implicira proučavanje povijesnoga razvoja toponima ili toponimije i utvrđivanje odnosa između povi-jesnih i suvremenih imena nekoga geografskog objekta ili skupine objekata. Jače se razvija od 2000-ih.

Mate Matas (2001) popisuje toponime dijela splitskoga zaleđa te istražuje povijest, podrijetlo i motivacije nekih od njih te ih kategorizira, slu-žeći se topografskim kartama, starim katastri-ma, vizitacijama biskupa, podatcima osmanskih deftera i isprava. Pokazuje kako se iz toponima i jezičnih slojeva može iščitati povijest područ-ja i utjecaji različitih naroda, kultura i društva. Vrijedan je doprinos razradi interdisciplinarnoga pristupa u istraživanju toponimije jer kombinira više aspekata – geografski, povijesni i jezikoslov-ni.

rotoponyms of the Middle East by Radovan Pavić (1980b), in which he discussed the use of toponyms *Prednji istok*, *Bliski istok*, *Srednji istok*, *Prednja Azija*, *Mašrek* and *Levant*, *Plodni polumjesec*, *Horn*, *Gulf*, etc.

From the political-geographical aspect, Mladen Klemenčić explained which of the following topo-nyms were correct and which were incorrect: *hrvat-sko Podunavlje*, *Baranja*, *istočna Slavonija*, *zapadni Srijem*, *Podunavska krajina*, and *Sremsko-baranjska oblast*. He claimed the latter two “mirror all the dif-ferences between the Croatian and Serbian sides in terms of interpreting history and belonging to the region” (Klemenčić, 1996, 29).

A more recent article on the correctness of topo-nyms from the political-geographical and histor-ical-geographical aspects was authored by Goran Vuković (2015). He referred to the most common dilemmas on the writing, use of, and meaning transfer of the names *Britansko otočje*, *Britanski otoci*, *Britani-ja*, *Velika Britanija*, *Ujedinjeno Kraljevstvo*, and *Irska* with reference to etymologies and toponym history.

Historical-geographical aspect

This aspect implies an interpretation of conditions and changes in space and landscape in the past that can be “read” from toponyms. The aim is to study the historical development of toponyms or toponymies and determine the relationships between historical and contemporary names of geographical objects or group of objects. This aspect has been studied with increasing intensity since the 2000s.

Mate Matas (2001) listed toponyms of a single part of Split’s hinterland, examining the history, origin, and motivations of some toponyms, and categorised them using topographic maps, ancient cadastres, visitations of bishops, and data from Ot-toman defters and documentation. He demonstrat-ed how the history of an area and the influences of different peoples, cultures, and societies can be decoded from toponyms and linguistic layers. This is a valuable contribution to the development of an interdisciplinary approach to toponymic research because it combines several aspects-geographical, historical, and linguistic.

Borna Fürst-Bjeliš u više je istraživanja o razvoju okoliša, pejzaža i o percepciji prostora primijenila historijsko-geografski aspekt proučavanja toponima, služeći se starim kartama i historiografskim izvorima. Proučava toponime iz mletačkoga katastra iz 18. st. u kojem su hidronimi, oronimi i oikonimi motivirani topografijom i ljudskim djelovanjem u prostoru. Iz njih se, kao i iz njihove lokacije, u percepciji imenodavaca može iščitati povezanost s kršem (Fürst-Bjeliš, 2003). Služeći se kartama iz 16.-18. st. analizira toponim Morlakija i dovodi ga u vezu s toponimom Velebit (Fürst-Bjeliš, 1999-2000). Na sličan način u trima kasnijim radovima Fürst-Bjeliš (u suradnji s Ivanom Župancem u dvama radovima, 2007a; 2007b; i 2011) analizira neke toponime na starim kartama (Morlakija, Turska Hrvatska) te prati utjecaj društvenih okolnosti na percepciju i oblikovanje regionalnih identiteta, osobito onih pograničnih. Odabranim toponimima upućuje na promjene u naseljavanju Dalmatinske zagore izazvane promjenama granica u Dalmaciji u 18. st. Ta su istraživanja izravno uputila na izvrstan potencijal toponima u demogeografskim istraživanjima (migracije).

Historijsko-geografski aspekt proučavanja toponima najzastupljenije je motrište u mnogim djelima geografa, povjesničara i kartografa Mirka Markovića. On se obilato služio starim kartama i povijesnim dokumentima u radovima o prošlosti upoznavanja i proučavanja određenoga prostora, katkada se osvrćući i na toponime. Toponimima je potkrepljivao činjenice o topografiji, prostornom razvoju naselja, kretanju stanovništva i načinu života stanovnika (npr. u radovima o naseljima Tomašinci, Gorjani, Đakovo, Slavonska Požega). Toponimijskoj problematici sustavno i obuhvatno pristupa u tumačenju grčko-rimskih geografskih imena na tlu današnje Hrvatske (Marković, 2004). Sabrao je toponime (imena zemalja i pokrajina, naselja, otoka, rijeka i gora) iz djela grčkih i rimskih pisaca te rimskih itinerara. Potom ih je pokušao protumačiti u kontekstu historijsko-geografskoga razvoja naseljavanja. Jezične analize pojedinih toponima (etimologija i povijesno-jezični opisi) postavio je u odnos s topografskim, geografskim i povijesnim čimbenicima

Borna Fürst-Bjeliš applied the historical-geographical aspect of toponymic research in studies on the development of the environment, landscape, and the perception of space, using old maps and historiographical sources. She explored toponyms from an 18th-century Venetian cadastre, in which hydronyms, oronyms, and oikonyms were motivated by topography and anthropogenic activity in a given space. From toponyms as well as from their location, one can decode the name giver's connection with karst areas (Fürst-Bjeliš, 2003). Using maps from the 16-18th centuries, she examined the toponym *Morlakija* and associated it with the toponym *Velebit* (Fürst-Bjeliš, 1999-2000). Similarly, in three later articles, Fürst-Bjeliš (as a co-author with Ivan Županc in two of them, 2007a; 2007b; and in 2011) examined a selection of toponyms found on old maps (*Morlakija*, *Turska Hrvatska*) and traced the effects of the social environment on the perception and formation of regional identities, especially in the Croatian borderlands. Selected toponyms indicated changes in the colonisation of *Dalmatinska zagora* caused by the changes in Dalmatia's borders in the 18th century. These studies directly indicated the great potential of toponyms in demo-geographic research (migrations).

The historical-geographical aspect of toponymic study is the most common viewpoint in many publications of geographer, historian, and cartographer Mirko Marković. He extensively used old maps and historical documents in his research on the history of learning about a given territory and, while studying it, sometimes referred to toponyms. He corroborated facts on topography, spatial development of settlements, population movements, and traditions and ways of life by using toponyms (e.g. in articles on *Tomašinci*, *Gorjani*, *Đakovo*, *Slavonska Požega*). While interpreting the Greco-Roman geographical names throughout the territory of present-day Croatia, he approached toponymic issues systematically and comprehensively (Marković, 2004). He collected toponyms (names of countries and provinces, settlements, islands, rivers, and mountains) from the works of Greek and Roman writers and Roman itineraries, and he tried to interpret them in the context of historical-geographical population development. He correlated linguistic analyses of some toponyms (etymology and historical-linguistic descriptions) with topographic, geographical, and

koji su mogući motivi za imenovanje geografskih objekata.

Navodeći geografske elemente karte, Mirela Slukan Altić (2003) kratko se osvrće na važnost toponima u povijesno-kartografskim istraživanjima te pokazuje kako se iz perspektive ekohistorije (povijesti okoliša) mogu proučavati geografska imena nastala na području nekadašnje tromeđe, odnosno kako se iz njih mogu iščitati granična obilježja kraja. U drugim njezinim radovima, kao što je to slučaj i u mnogim radovima Mirka Markovića, tumačenja etimologije ili povijesti toponima uglavnom su preuzeta od jezikoslovaca, rjeđe ih se detaljnije opisuje ili se iz toponima iščitavaju u njima upisani geografski sadržaji. U tim su publikacijama toponimi shvaćeni kao dodatan, a ne primaran izvor informacija pa se u ovom pregledu one ne navode.

Vrlo predano i obuhvatno toponimima, ponajviše endonimima, bavi se geograf mlađe generacije Josip Faričić. Dosad je o toj temi objavio više od dvadeset radova, uglavnom analizirajući toponime s (povijesno)-kartografskoga, odnosno historijsko-geografskoga, i kulturno-geografskoga aspekta. Baveći se toponimijama naših otoka i priobalja, Faričić se u mnogim istraživanjima služi starim kartama kako bi usporedbom toponima uputio na njihovu dugotrajnost ili kako bi brojnost toponima povezao s dinamikom naseljavanja, kao i s ulogom i važnošću koju su imali imenovani objekti. Iščitava gospodarske aktivnosti u prošlosti, funkcionalnu preobrazbu prostora, odraz demografskih i socio-ekonomskih procesa koji mijenjaju prostor i njegovu toponimiju, otkriva kakva je geografska percepcija prostora i dr. Često upozorava na nesustavnost u pisanju toponima, pojavu krivih toponima, ulogu širih društveno-političkih promjena koji su tijekom povijesti utjecale na nametnuto „ispravljanje” postojećih toponima te druge probleme vezane uz prikazivanje toponima na kartama. Naglašava i problem zanemarivanja i zaboravljanja „mikrotoponima” malih otočnih zajednica. U ovu se skupinu mogu uvrstiti radovi koje je pisao samostalno ili u suradstvu o toponimiji Paga, Pašmana, Ugljana, Rave, Vrgade, Murtera, Ista i Škarde, Šolte, Silbe, Kornata, Velog Rata, Zemunika, šibenskih oto-

historical factors that could be the motives behind the naming of geographical objects.

When specifying the geographical elements of maps, Mirela Slukan Altić (2003) briefly explained the importance of toponyms in historical-cartographic studies and demonstrated how the geographical names formed in the *Triplex Confinium* area can be studied from the perspective of eco-history (environmental history), i.e. how the borderland features of the area can be “read” from toponyms. In her other publications, as is the case in many of Mirko Marković’s, the interpretations of etymology or toponym history are mostly adopted from linguists; they are rarely described in greater detail, and the geographical data inscribed in toponyms are often not decoded. Toponyms are perceived as an additional, rather than primary, source of information in these publications, so they are not referenced in this overview.

A geographer of a younger generation who studies toponyms (mostly endonyms) very devotedly and comprehensively is Josip Faričić. He has published more than twenty articles on this topic to date, mainly analysing toponyms from the (historical)-cartographic, i.e. historical-geographical and cultural-geographical, aspect. In many studies, when exploring the toponymies of Croatian islands and coastal areas, Faričić used old maps to compare toponyms and refer to their longevity, or to correlate the number of toponyms with settlement dynamics as well as with the role and importance of named objects. To do this, he decoded the economic activities of the past, the functional transformation of an area, the effects of demographic and socio-economic processes that changed a certain area and its toponymy. He also interpreted the geographical perception of space, etc. In addition, he frequently accentuated inconsistencies in writing toponyms, the occurrence of incorrect toponyms, the role of broader socio-political changes that have, throughout history, influenced the “correction” of existing toponyms, as well as other problems related to the presentation of toponyms on maps. Finally, he highlighted the problem of neglected and forgotten “microtoponyms” of small island communities; he has authored or co-authored articles on the toponymy of *Pag, Pašman, Ugljan, Rava, Vrgada, Murter, Ist* and *Škarda, Šolta, Silba, Kornati, Veli Rat, Zemu-*

ka, Novigrada, Ljupča, Pakoštana, Bibinja. Faričić često naglašava važnost karata, osobito onih starih, kao pogodna izvora u geografskim i toponomastičkim istraživanjima toponima (Faričić, 2006; 2007).

Kulturno-geografski aspekt

Ovaj aspekt podrazumijeva iščitavanje zastupljenosti, raširenosti i značenja kulturnih pojava, procesa i pejzaža koji su upisani u toponimima. Toponimi se razumijevaju kao socijalni konstrukti, odnosno nositelji značenja, poruka, percepcija, simbola, socio-kulturnih slika i ideologija, a proizvodi su pojedinca, društva i vremena. Naglašava se važnost konteksta i simboličkoga značenja upisana u njima. Jače se razvija od 2000-ih. Najčešće se analiziraju hodonimi (imena ulica i trgova), horonimi (imena regija) i ergonimi (imena tvrtki i organizacija).

Tražeci prostorna značenja, odnosno percepcije geografskih imena regija, naselja, planina, rijeka i dr. koje su dio imena, Laura Šakaja (2003) analizirala je ergonime da bi rekonstruirala izraženost regionalnih i lokalnih identiteta te stvorila imaginativnu kartu Hrvatske i svijeta nastalu u svijesti hrvatskih imenodavaca. Šakaja (2004) nastoji otkriti društvene vrijednosti, kulturne modele, osobito attribute poželjnoga svijeta koji ergonimi evociraju.

Geografima kulturno-geografske vokacije osobito su zanimljivi hodonimi i horonimi. Oni im služe za istraživanje simbolike, percepcija, identiteta te određivanje vernakularnih regija. Različitim razinama prostornih identiteta upisanih u hodonimima odabranih gradova Istre i Kvarnera bavila se Ivana Crljenko (2008b). Šakaja je u suradstvu analizirala hodonime u dvama radovima. U prvom radu Jelena Stanić, Laura Šakaja i Lana Slavuj (2009) bave se promjenama gradske toponimije u dijelu Zagreba, izdvajajući pet ideološki motiviranih razdoblja (pre)imenovanja. Dotiču se i suprotstavljenih diskursa o značenju i ulozi pojedinaca i događaja koju urbana toponimija treba (ili ne treba) komemorirati. U drugom radu Šakaja (u suradnji s Ivanom Crljenko, 2017)

nik, the Šibenik islands, *Novigrad, Ljupče, Pakoštan, and Bibinje*. Faričić frequently emphasised the importance of maps, especially old ones, as favourable sources in geographical and toponomastic studies regarding toponyms (Faričić, 2006; 2007).

Cultural-geographical aspect

This aspect implies decoding the representation, distribution and meaning of cultural phenomena, processes, and landscapes inscribed in toponyms. They are perceived as social constructs, i.e. carriers of meanings, messages, perceptions, symbols, socio-cultural images, and ideologies and are the products of people, societies, and eras. The importance of context and symbolic meaning inscribed in them is accentuated; this line of research has been developing since the 2000s. The most commonly analysed toponyms are: hodonyms (street and square names); choronyms (names of regions); and ergonyms (names of companies and organisations).

Searching for spatial meanings, i.e. perceptions of the geographical names of regions, settlements, mountains, rivers, etc. as a part of a name, Laura Šakaja (2003) analysed ergonyms to reconstruct the expression of regional and local identities, and to create an imaginative map of Croatia and the world formed in the minds of Croatian name-givers. Šakaja (2004) wanted to discover social values, cultural models, and especially the attributes of a desirable world that ergonyms evoke.

Geographers of cultural-geographical orientation are particularly interested in hodonyms and choronyms. They use them to explore symbolism, perception, identity, and to determine vernacular regions. Ivana Crljenko (2008b) studied different levels of spatial identities inscribed in hodonyms of selected towns in Istria and Kvarner. Šakaja analysed hodonyms as a co-author in two articles. In the first, Jelena Stanić, Laura Šakaja, and Lana Slavuj (2009) investigated changes in part of Zagreb's toponymy, and identified five ideologically motivated (re)naming periods. They presented the opposing discourses on the meaning and the role of individuals and events that urban toponymy should (or should not) commemorate. In another article, Šakaja (as co-author with Ivana Crljenko, 2017)

proučava kako ideologija prožima prostorno-simboličke krajolike grada, uzimajući u obzir relaciju centar grada – periferija (primjer Dubrave), pri čemu analizira sadašnja i prošla imena ulica.

Analizom horonima i hodonima poslužili su se Lena Mirošević i Branimir Vukosav (2010) kako bi s kulturno-geografskog motrišta potkrijepili tvrdnje o postojanju višerazinskoga prostornog identiteta Paga i Južnoga podvelebitskog primorja te upozorili na djelomično nepoklapanje vernakularnih regija s postojećom administrativnom podjelom. Nakon kvalitativne analize horonima (Dalmacija, Primorje, Liburnija i dr.) proveli su kvantitativnu analizu hodonima i iščitavanje simbolicke upisane u toponimiji četiriju naselja kako bi otkrili vezu između imenovanja ulica i konstruiranja prostornih identiteta. Analiza ulične nomenklature (Mirošević, 2011) uputila je na različite razine identiteta Dalmacije, koje su iščitane iz stradarija desetak gradova s područja austrijske Dalmacije. Mirošević (u suradnji s Marinom Borzićem, 2014) upotrebljava analizu hodonima da bi ispitala razine identifikacije Splitskana i pokazala kako hodonimi vizualno odražavaju političke i kulturne promjene u gradu.

Služeći se horonimima zastupljenima u jednim dnevnim novinama, Branimir Vukosav i Borna Fürst-Bjeliš (2015) pokušali su definirati i omeđiti pet vernakularnih regija dalmatinske unutrašnjosti te tako stvoriti imaginativnu kartu područja. Detaljnije istražujući jedan horonim – Dalmatinsku zagoru – s pomoću analize sadržaja, Vukosav (2011) izrađuje kartu vernakularne regije Zagore. Percepciju prostornoga obuhvata Zagore istražio je s pomoću različitih karata na kojima je toponim Zagora (Vukosav, 2015).

Teorijsko-metodološki aspekt

U ovoj su skupini radovi koji su prije svega teorijski, što znači da im je glavni cilj određivanje uloge toponima, kategoriziranje toponima, razrada terminologije i metodološko-teorijskih smjernica za geografska i interdisciplinarna istraživanja toponima. Dodatno doprinose proučavanju toponima ili toponimije nekoga mjesta ili regije

examined how ideology pervades the urban spatial-symbolic landscapes regarding the centre-periphery relation (on the example of Dubrava), by analysing present and past street names.

Lena Mirošević and Branimir Vukosav (2010) analysed choronyms and hodonoms to corroborate the multi-level spatial identity of Pag and the southern Velebit Littoral from a cultural-geographical viewpoint, and to highlight the partial mismatch of the vernacular regions and present administrative division. After qualitative analysis of choronyms (*Dalmacija, Primorje, Liburnija*, etc.), they conducted a quantitative analysis of hodonoms and the decoding of symbolism inscribed in the toponymy of four settlements to discover the relationship between the naming of streets and the construction of spatial identities. Analysis of street names (Mirošević, 2011) suggested that there are different levels of Dalmatian identity, which were “read” from the *stradarios* (town maps) of roughly ten towns in Austrian Dalmatia. Mirošević (as a co-author with Marin Borzić, 2014) used a hodonym analysis to examine the identity levels of Split residents, and to demonstrate how hodonoms visually reflect urban political and cultural changes.

Using the choronyms represented in one daily newspaper, Branimir Vukosav and Borna Fürst-Bjeliš (2015) tried to define and delimit five vernacular regions of the Dalmatian hinterland, thus creating an imaginative map of the area. Using content analysis and thus more thoroughly examining one choronym-*Dalmatinska zagora*-Vukosav (2011) produced a map of the vernacular region of *Zagora*. He explored the perception of the spatial extent of *Zagora* using various maps that include the toponym *Zagora* (Vukosav, 2015).

Theoretical-methodological aspect

The articles presented in this group are primarily theoretical, which means they aim to determine the role of toponyms, categorise toponyms, and develop terminology and methodological-theoretical guidelines for geographical and interdisciplinary research on toponyms. Additionally, they contribute to the study of toponyms or toponymies of a

(u slučaju da im je područje istraživanja naselje ili regija).

Prvi takav rad objavio je Radovan Pavić (1980a). Već u prvom odlomku Pavić (1980, 121) detektira odnos (naše) geografije prema toponimima: „Toponimija ... bilo u odnosu na one sintetičke (regionalne), bilo na analitičke aspekte, još nije – osim zaista rijetkih iznimaka – postala bitnim sadržajem geografskih analiza. U našoj geografskoj literaturi, u odnosu na toponimiju, teško da imamo pravih pionirskih radova.” Potom predstavlja osnovne izvore za geografska istraživanja toponima. Donosi i glavne definicije toponomastičkoga nazivlja. Težište je rada osnovna podjela toponima na lingvističke i semantičke ili geografske. Pavićeva podjela može se usporediti s podjelom na aspekte istraživanja toponima (jezikoslovni i geografski). Donosi i vrste semantičke toponimije. Vrijedan je i njegov doprinos metodologiji istraživanja. Izdvaja dva moguća pristupa istraživanju (sinkronijski i dijakronijski) i tri razine toponima (makro-, mezo- i mikrotoponimi).

Ovoj skupini pripada rad Stanislava Gilića (1984) u kojem na primjeru toponima s područja Nacionalnoga parka Paklenice provodi toponomastičku metodologiju prikupljanja i istraživanja toponima. Ta se metodologija treba odvijati u sljedećim fazama: 1) odabrati područje istraživanja, 2) prikupiti dokumentaciju i različite kartografske i katastarske izvore, 3) usporediti ih sa stanjem na terenu i po potrebi dopuniti postojeće popise toponima, 4) ubicirati podatke, 5) istraživati toponime. U ranije spomenutim radovima o istarskim toponimijama Gilić je upotrebljavao razrađenu toponomastičku metodu razvrstavanja i istraživanja toponima, čime je predstavio mogućí metodološki okvir za geografska istraživanja toponima.

Dvadeset godina nakon Pavićeva teorijskoga rada o toponimiji Mate Matas (2001, 121) tvrdi da se „geografi Hrvatske nisu često služili toponimijskim analizama i istraživanjima. Primjena toponimijskog pristupa u Hrvatskoj uglavnom se svodi na periferne analize u pojedinim radovima s naglašenijom historijsko geografskom problematikom.” Uočava i nedostatak metodologije

certain place or region (if the study area is a settlement or region).

Radovan Pavić (1980a) published the first such article. In the first paragraph, Pavić (1980, 121) detected the attitude of (Croatian) geography towards toponyms: “toponymy . . . whether in relation to synthetic (regional) or analytical aspects, has not-besides some truly rare exceptions-become an important component of geographical analyses. In our geographical literature, we have hardly any serious pioneering articles regarding toponymy”. He also introduced fundamental sources of geographical research on toponyms and provided main definitions of toponomastic terms. The focus of his article was the essential classification of toponyms into linguistic and semantic, or geographical. Pavić’s classification is comparable to the classification of aspects of toponymic research (linguistic and geographical). In addition, he introduced types of semantic toponymy. His contribution to research methodology is also valuable. He identified two possible approaches in research (synchronic and diachronic) and three levels of toponyms (macro, mezzo, and microtoponyms).

The article of Stanislav Gilić (1984) on the implementation of toponomastic methodology of collecting and analysing toponyms-using the toponyms of the Paklenica National Park area-is included in this group. He asserted that the methodology should be conducted in the following phases: 1) selection of the research area; 2) collection of documentation and various cartographic and cadastral sources; 3) comparison of the aforementioned with the results of field research, and supplementing the existing toponymic lists if needed; 4) entry of data on maps; and 5) the study of toponyms. In the aforementioned publications on Istrian toponymies, Gilić used an elaborated toponomastic method of classification and toponymic research, thus presenting a possible methodological framework for geographical study of toponyms.

Twenty years after Pavić’s theoretical article on toponymy, Mate Matas (2001, 121) asserted that “Croatian geographers did not often use toponymic analyses and studies. The application of the toponymic approach in Croatia is mostly reduced to marginal analyses in some articles with more emphasised historical-geographical topics”. He also detected the lack of research methodology (2001,

istraživanja (2001, 121): „Temeljnih radova iz toponimije i metodologije njezine primjene u geografskih istraživanjima, izuzevši hvale vrijedan pokušaj Radovana Pavića ... nažalost nema.” Prije nego što je proveo analizu regionalne toponimije, Matas se referirao na Pavićeve podjele toponimije te ih djelomično primijenio.

Gilić je među prvim geografima koji je analizirao imena ulica s metodološkoga aspekta. Iznio je neke moguće kategorizacije 147 najstarijih riječkih hodonima, doduše bez daljnje razrade, ali kao zahvalan temelj za daljnja istraživanja (Gilić, 2004). Na primjenjivost hodonima u geografskim istraživanjima uputila je Ivana Crljenko (2007). Izdvojila je glavna obilježja hodonima (mogućnost klasificiranja i izražavanja lokalnoga dijalekta, sveprisutnost, promjenjivost, aktualnost i dr.) i geografske sadržaje koji su u njima upisani.

Ovoj skupini pripadaju i dva rada Josipa Faričića. U prvom Faričić (2009) navodi ključne aspekte geografskoga proučavanja toponima, apostrofira probleme višeimenosti, neutvrđenih etnika i kretanja te probleme nastale pogrešnim bilježenjem naših toponima na kartama stranih i nametnutih kartografija ili pak korištenjem pravopisnih pravila koja inzistiraju na standardu. Osim što pomnije obrazlaže aspekte geografskoga proučavanja toponima, Faričić (2011) razvrstava toponime ovisno o vezi koju imaju s geografskim realitetom (tj. s općom imenicom ili apelativom) jer su mnoga geografska imena nastala toponimizacijom apelativa. Uz mnoge primjere, razvrstava toponime vezane uz geografske pojmove, biljni i životinjski svijet, gospodarske aktivnosti, imena osoba, svetaca i dr. Objasnjava osnovne zakonitosti u toponimiji te problematizira uzroke i posljedice višeimenosti.

Teorijskom i metodološkom problematikom istraživanja egzonima bavi se Ivana Crljenko (2017). Izdvaja sedam klasifikacija egzonima te zaključuje kako se s pomoću njih mogu upotrijebiti druga geografska istraživanja, osobito ona historijsko-geografska i kulturno-geografska.

121): “[u]nfortunately, there are no fundamental articles on toponymy and methods of its application in geographical studies, except for the praiseworthy attempt of Radovan Pavić”. Before conducting an analysis of regional toponymy, Matas referred to Pavić’s classifications of toponymy and partially applied them.

Gilić was among the first geographers to analyse street names from a methodological aspect. He presented some possible categorisations of the 147 oldest hodonyms in Rijeka, admittedly without further elaboration, but he nonetheless provided a substantial basis for further research (Gilić, 2004). Ivana Crljenko (2007) referred to the applicability of hodonyms in geographical studies. She identified the main characteristics of hodonyms (the ability to classify and to express the local dialect, ubiquity, variability, actuality, etc.) and the geographical data that is inscribed in them.

Two articles of Josip Faričić are included in this group. In the first, Faričić (2009) provided the key geographical aspects of toponymic study, emphasising the issues of multiple names, unclear names of inhabitants and relative adjectives, and problems caused by the incorrect entry of Croatian toponyms on maps of foreign and imposed cartographies, or through the use of orthographical rules that insist on the standard language. Apart from elaborating geographical aspects of toponymic research, Faričić (2011) classified toponyms depending on the relation they have with geographical realities (i.e. with common nouns or appellatives), since many geographical names were created by the toponymisation of appellatives. Using numerous examples, he classified toponyms related to geographical terms, plants and animals, economic activities, names of people, saints, etc. He explained basic principles in toponymy and discussed the causes and consequences of having multiple names.

Crljenko (2017) studied the theoretical and methodological issues of exonym research. She specified seven classifications of exonyms and concluded that they complement other geographical studies, especially historical-geographical and cultural-geographical research.

Zaključak

Kako se u radu pokazalo, toponimima, odnosno geografskim aspektima proučavanja toponimima – problematikom pisanja i uporabe toponima, toponimijom nekoga prostora te mnogo rjeđe i teorijskim okvirom i metodologijom istraživanja toponimima – u posljednjih 120 godina ozbiljnije se bavilo svega desetak hrvatskih geografa. Od 1899. do 1970. objavljeno je samo pet radova o toponimima, od 1970. do 2000. njih tridesetak (uglavnom Ratimira Kalmete i Stanislava Gilića). Premda svi autori koji su ih tematizirali izravno ili neizravno upućuju na važnost toponima u geografskim istraživanjima, gornji podatci svjedoče o nedovoljnoj općoj zainteresiranosti geografa za toponime. Stoga se može govoriti o podzastupljenosti toponimskih tema u istraživanjima hrvatskih geografa (odgovor na prvo istraživačko pitanje). Očito je da toponimi sami po sebi nisu dovoljno prepoznati kao relevantna znanstveno-istraživačka tema niti kao (makar dodatan) izvor podataka u geografskim istraživanjima, kao što su to već odavno terenske bilješke, statistički podatci, povijesna građa, dokumenti ureda javne uprave i sl. Pokazalo se i to da se na probleme neujednačena pisanja i nejasne uporabe toponima u geografskoj literaturi odavno upozoravalo. Međutim, izostalo je bilo kakvo konkretno djelovanje izvan akademskih komunikacijskih kanala pa su svi problemi inherentni nestandardiziranim toponimima (višeimenost, nejasnoća u uporabi i dr.) do danas ostali neriješeni.

Što se pak tiče načina na koji su se njima bavili, toponime se tematizira, problematizira i upotrebljava s nekoliko geografskih aspekata. Oni su višeslojni pa omogućavaju različite interpretacije geografskih sadržaja upisanih u njima. Izdvajaju se dva pristupa problematici toponima – toponimi kao *sredstvo* za identifikaciju, komunikaciju i orijentaciju i toponimi kao *izvor* informacija u različitim istraživanjima (jer nose izvrstan potencijal za mnogo dublje analize prostora i društva) (odgovor na drugo istraživačko pitanje).

Toponime se najdulje tematizira s kartografskoga aspekta, dakle kao element karte, svrha kojega je pravovaljana i učinkovita identifikacija objekta, komunikacija i orijentacija. Povezano sa širim

Conclusion

As presented in this article, only about ten Croatian geographers in the last 120 years have dealt with toponyms, i.e. with geographical aspects of toponymic research—the issues of writing and the usage of toponyms, toponymy of certain areas, and less often the theoretical framework and the methodology of toponymic research. Only five articles on toponyms were published from 1899 to 1970, and some thirty from 1970 to 2000 (mainly by Ratimir Kalmeta and Stanislav Gilić). Although all authors who have addressed them pointed to the importance of toponyms in geographical research, directly or indirectly, the data above testifies to the lack of general interest in toponyms among geographers. Therefore, the underrepresentation of toponymic topics in the studies of Croatian geographers is obvious (answer to the first research question). It is evident that toponyms, as such, are not sufficiently recognised as a relevant scientific research topic, nor as an (at least additional) source of data in geographical study, even though things like field-trip notes, statistics, historical documents, public administration documents, etc. have been used as sources for a long time. It has also been indicated that the problems of inconsistent writing and the vague usage of toponyms have long been accentuated in geographical literature. However, no specific efforts regarding this have been made outside of academic communications, so all problems inherent to non-standardised toponyms (multiple names, ambiguity in use, etc.) remain unsolved.

Regarding the way toponyms are treated, they are addressed, discussed and used from several geographical aspects. They are multi-layered, and thus enable different interpretations of the geographical information inscribed in them. Two approaches in toponymic studies are specified—toponyms as a *means* of identification, communication, and orientation, and toponyms as a *source* of information in different studies (because they carry great potential for more detailed analyses of space and society) (answer to the second research question).

Toponyms have been studied the longest from the cartographic aspect, i.e. as elements of maps, the purpose of which is valid and effective identification of objects, communication, and orientation. Associ-

društveno-političkim promjenama od 1970-ih do 2000-ih istražuju se i s političko-geografskoga aspekta. Prema Faričiću (2007, 153) radovi objavljeni do 2000-ih većinom su „imali obilježja inicijalnih pokušaja sagledavanja složene problematike toponima s geografskoga aspekta. Pritom su ulazili u parcijalnu toponomastičku analizu, pokušavajući dati odgovarajući geografski kontekst postanka i razvoja toponima”. Interes za iščitavanjem toponima s historijsko-geografskoga i kulturno-geografskoga aspekta, koji naglašavaju značenjske slojeve toponima pa ih tretiraju kao izvor geografskih informacija, povećao se tek početkom 2000-ih (što se posljedično očituje u povećanom broju znanstvenih publikacija). Stoga je odgovor na treće istraživačko pitanje: razumijevanje i tretman toponima u novije su vrijeme poboljšani.

Rijetko se problematizira manjak razrađene metodologije sustavnih istraživanja toponima te nedostatak teorijskoga okvira unutar kojega bi se mogli tematizirati. Možda je to razlog zbog kojega su hrvatski geografi donedavno bili prilično ravnodušni prema istraživanju toponima. Jednostavno nisu znali kako ih istraživati, odnosno kako ih mogu iskoristiti i kako toponimi mogu uputiti na geografski relevantne činjenice ili barem potvrditi znanja o prostoru, a da pritom samo ne preuzimaju jezične analize. Dakako, i zaokupljenost „pravim”, nesumnjivo geografskim temama, tj. temama s potvrđenim predmetima, metodama i izvorima istraživanja, zacijelo je odvlačila geografе od onih tema (i izvora) koje su smatrali graničnima ili pak „negeografskima” (npr. jezikoslovnima). Vjerojatno su zato interdisciplinarna istraživanja koja potiču geografi u suradnji s toponomastičarima i drugim znanstvenicima, premda poželjna i nužna, još uvijek vrlo rijetka.

ated with the broader socio-political changes from the 1970s to the 2000s, they were also addressed from the political-geographical aspect. According to Faričić (2007, 153), the articles published up to the 2000s were “largely characterised by initial attempts to grasp the complex problem of toponyms from a geographical viewpoint. In doing so, they adopted partial toponomastic analysis, trying to give an appropriate geographical context to the origin and the development of toponyms”. The interest in “reading” toponyms from a historical-geographical and cultural-geographical aspect, which emphasise the semantic layers of toponyms and therefore treat toponyms as a source of geographical information, only increased in the early 2000s (which is consequently evident in the increased number of scholarly publications). Thus, the answer to the third research question is—there has indeed been an improvement in the perception and treatment of toponyms in recent times.

The lack of an elaborated methodology of systematic research on toponyms and the lack of a theoretical framework within which they could be addressed are rarely discussed. That may be the reason why Croatian geographers have been quite indifferent to research on toponyms until recently—they simply did not know how to research them, i.e. how to benefit from them, and how toponyms can indicate geographically relevant facts or at least corroborate spatial knowledge, without having to undertake detailed linguistic analyses. Of course, preoccupation with “genuine”, undoubtedly geographical topics, i.e. topics with confirmed objects, methods, and sources of research, certainly distracted geographers from topics (and sources) they considered marginal or “non-geographical” (e.g. linguistic). This is probably the reason why interdisciplinary studies initiated by geographers in collaboration with toponomists and other scholars, though desirable and necessary, are still very rare.

Brazda, M., 1982: Geografsko nazivlje država – vodič u povijest SAD, *Geografski horizont* 28 (3-4), 42-45.

Brozović Rončević, D., 2010: Toponomastičko nazivlje između jezikoslovlja i geografije, *Folia onomastica Croatica* 19, 37-46.

Brozović Rončević D., Štefan, Z., 2007: Toponymic Guidelines for Map and

Other Editors - Croatia, https://unstats.un.org/unsd/geoinfo/ungegn/docs/9th-uncsgn-docs/crp/9th_UNCSGN_e-conf-98-crp-74.pdf (30. 4. 2019.)

Buljat, J., 1997: Međunarodne aktivnosti normizacije geografskog nazivlja, *Geodetski list* 51 (74) 2, 158-161.

Crljenko, I., 2007: Gradska toponimi-

ja kao pokazatelj u suvremenim geografskim istraživanjima, u: *Zbornik radova 4. hrvatskog geografskog kongresa* (ur. Bajs, Lj. i dr.), Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb, 57-72.

Crljenko, I., 2008a: O pisanju geografskih imena: Neke nedoumice u hrvatskim leksikografskim i kartografskim djelima, *Studia lexicographica* 2 (1-2), 77-104.

- Crljenko, I., 2008b: Izraženost identiteta u gradskoj toponimiji kvarnerskih i istarskih gradova, *Hrvatski geografski glasnik* 70 (1), 67-90, DOI: 10.21861/hgg.2008.70.01.04.
- Crljenko, I., 2013: Analiza uloge statistike u dijelu opusa geografa Petra Matkovića, *Studia lexiconographica* 7 (1-2), 5-60.
- Crljenko, I., 2017: Metoda klasifikacije u istraživanjima egzonyma / Classification method in exonyms studies, *Hrvatski geografski glasnik* 79 (19), 81-106, DOI: 10.21861/HGG.2017.79.01.04.
- Crljenko, I., 2019: Open Questions on Writing and the Use of Croatian Exonyms on Maps / Otvorena pitanja o pisanju i uporabi hrvatskih egzonyma na kartama, *Kartografija i geoinformacije* 18 (31), 26-59, DOI: 10.32909/kg.18.31.2.
- Crljenko, I., Klemenčić, M., 2011: Geografska imena u leksikografskim izdanjima, u: *Zbornik radova s Prvoga nacionalnog znanstvenog savjetovanja o geografskim imenima* (ur. Skračić, V., Faričić, J.), Sveučilište u Zadru i Hrvatsko geografsko društvo, Zadar, 105-110.
- Cvitanović, A., 1971: Izbor međunarodnih zemljopisnih naziva (međunarodna toponomastika), *Geografski horizont* 17 (1-2), 64-70.
- Cvitanović, A., 1972a: Izbor međunarodnih zemljopisnih naziva (međunarodna toponomastika), *Geografski horizont* 18 (1-2), 74-80.
- Cvitanović, A., 1972b: Izbor međunarodnih zemljopisnih naziva (međunarodna toponomastika), *Geografski horizont* 18 (3-4), 66-79.
- Cvitanović, A., 1973: Izbor međunarodnih zemljopisnih naziva (međunarodna toponomastika), *Geografski horizont* 19 (1-2), 73-82.
- Cvitanović, A., 1973-74: Pisanje naziva na zemljopisnim kartama, *Pogledi i iskustva u odgoju i obrazovanju* 6, 15-19.
- Cvitanović, A., 1974: Pisanje i čitanje geografskih naziva, u: *Veliki atlas svijeta* (ur. Cvitanović, A.), Prosveta i Mladinska knjiga, Beograd i Ljubljana, 393-399.
- Čilaš Šimpraga, A., Crljenko, I., 2017: Prilog standardizaciji imena stranih zemljopisnih objekata u hrvatskome jeziku, *Rasprave* 43 (1), 31-53.
- Dobrilović, A. (priř.), 1887: *Kozenov geografski atlas za srednje škole*, Naklada Eduarda Hölzela, Beč.
- Faričić, J., 2003: Je li Hrvatskoj potrebno povjerenstvo za geografska imena? <http://www.geografija.hr/hrvatska/je-li-hrvatskoj-potrebno-povjerenstvo-za-geografska-imena/> (30. 4. 2019.)
- Faričić, J. 2006: *Domaća rič* (geografska imena) na starim geografskim i pomorskim kartama, *Domaća rič* 9, *Zadarska smotra* 55 (1-2), 125-203.
- Faričić, J., 2007: Geographical Names on 16th and 17th Century Maps of Croatia / Geografska imena na kartama Hrvatske 16. i 17. stoljeća, *Kartografija i geoinformacije* poseban broj 2007, 148-179.
- Faričić, J., 2009: Geografski aspekt proučavanja toponima, <http://www.geografija.hr/hrvatska/geografski-aspekt-proučavanja-toponima/> (15. 4. 2019.)
- Faričić, J., 2011: Neki geografski aspekti proučavanja toponima, u: *Zbornik radova s Prvoga nacionalnog znanstvenog savjetovanja o geografskim imenima* (ur. Skračić, V., Faričić, J.), Sveučilište u Zadru i Hrvatsko geografsko društvo, Zadar, 51-66.
- Fürst-Bjeliš, B., 1999-2000: Toponimija i percepcija u prostoru Triplex Confinium: Morlakija, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest* 32-33, 349-354.
- Fürst-Bjeliš, B., 2003: Reading the Venetian Cadastral Record: An Evidence for the Environment, Population and Cultural Landscape of the 18th Century Dalmatia, *Hrvatski geografski glasnik* 65 (1), 47-62, DOI: 10.21861/HGG.2003.65.01.03.
- Fürst-Bjeliš, B., 2011: Slike i mijene regionalnoga identiteta: geografska imena na kartama ranoga novog vijeka (odabrani primjeri), u: *Zbornik radova s Prvoga nacionalnog znanstvenog savjetovanja o geografskim imenima* (ur. Skračić, V., Faričić, J.), Sveučilište u Zadru i Hrvatsko geografsko društvo, Zadar, 67-72.
- Fürst-Bjeliš, B., Zupanc, I., 2007a: Images of the Croatian Borderlands: Selected Examples of Early Modern Cartography, *Hrvatski geografski glasnik* 69 (1), 7-23, DOI: 10.21861/HGG.2007.69.01.01.
- Fürst-Bjeliš, B., Zupanc, I., 2007b: New 18th Century Venetian Border in Croatia and its Spatial and Demographic Implications, *Hrvatski geografski glasnik* 69 (2), 41-52, DOI: 10.21861/HGG.2007.69.02.03.
- Gilić, S., 1984: Prilog velebitskoj toponimičkoj građi, *Senjski zbornik* 10-11, 117-122.
- Gilić, S., 1990: *Rječnik istarskih ekonomija*, Naučna biblioteka Rijeka, Rijeka.
- Gilić, S., 1995: Stratifikacija kavranskih toponima, *Domesti* 5 (7-12), 15-26.
- Gilić, S., 2004: Riječka hodonimija, *Sveti Vid* 9, 149-167.
- Gilić, S., 2010: Općina Matulji: onomastički podatci po naseljima, Općina Matulji, Matulji.
- Hećimović, Ž., Štefan, Z., Jakir, Ž., 2011: Standardizacija geografskih imena, u: *Zbornik radova s Prvoga nacionalnog znanstvenog savjetovanja o geografskim imenima* (ur. Skračić, V., Faričić, J.), Sveučilište u Zadru i Hrvatsko geografsko društvo, Zadar, 33-37.
- Ivanović, N., 1969: O imenu Nežiderskog jezera, *Geografski horizont* 15 (1-2), 55.
- Kalmeta, R., 2008: *Zemljopisne rasprave*, Ekološki glasnik d.o.o., Donja Lomnica.
- Kalmeta, R., 2009: *Zemljopisne i druge rasprave*, Ekološki glasnik d.o.o., Donja Lomnica.
- Klemenčić, M., 1996: Reintegracija hrvatskoga Podunavlja, *Geografski horizont* 42 (2), 27-32.
- Klemenčić, M., Nikolić, B., 1987: Prilog raspravi o položaju i problemima geografije u leksikografiji, *Geografski glasnik* 49, 63-66.
- Magaš, D., 2011a: Zemljopisna obilježja otoka Paga u funkciji upoznavanja njegove toponimije, u: *Toponimija otoka Paga* (ur. Skračić, V.), Sveučilište u Zadru, Centar za jadranska onomastička istraživanja, Zadar, 5-49.
- Magaš, D., 2011b: Postojeća geografska imena u odnosu na imena na kartama i planovima, u: *Zbornik radova s Prvoga nacionalnog znanstvenog savjetovanja o geografskim imenima* (ur. Skračić, V., Faričić, J.), Sveučilište u Zadru i Hrvatsko geografsko društvo, Zadar, 73-82.
- Magaš, D., 2013: Zemljopisna obilježja Kornata u funkciji upoznavanja njihove toponimije, u: *Toponimija Kornatskog otočja* (ur. Skračić, V.), Sveučilište u Zadru, Zadar, 20-65.
- Marković, M., 2004: *Antička naselja i grčko-rimska zemljopisna imena na tlu današnje Hrvatske*, Jesenski i Turk, Zagreb.

- Matas, M., 2001: Toponimija dijela Split-ske zagore, *Hrvatski geografski glasnik* 63, 121-143.
- Mirošević, L., 2011: Street and Square Names as Reflections of Cultural and Historical Heritage / Imena ulica i trgova kao odraz zajedničkoga kulturno-povijesnog naslijeđa, *Kartografija i geoinformacije* 10 (16), 56-71.
- Mirošević, L., Borzić, M., 2014: Ulična nomenklatura grada Splita kao odraz političkih i kulturnih promjena, *Etnološka tribina* 37/44, 187-201, DOI: 10.15378/1848-9540.2014.37.07.
- Mirošević, L., Vukosav, B., 2010: Prostorni identiteti otoka Paga i Južnoga podvelebitskog primorja / Spatial Identities of Pag Island and the Southern Part of the Velebit Littoral, *Geoadria* 15 (1), 81-108, DOI: 10.15291/geoadria.546.
- Modestin, J., 1899: Pravila za pisanje i izgovaranje geografskih tugijskih imena, *Školski vjesnik: stručni list Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu* 6, 156-166.
- Modestin, J., 1912: Imena petorice braće i dviju sestara na početku hrvatske povijesti, *Nastavni vjesnik* 20, 605-610.
- Modestin, J., 1926a: Imena petorice braće i dviju sestara na početku hrvatske povijesti, *Nastavni vjesnik* 34, 9-14.
- Modestin, J., 1926b: Zastupa li Kosentzes Kesege?, *Nastavni vjesnik* 34, 115-117.
- Modestin, J., 1928: Imena petorice braće i dviju sestara na početku hrvatske povijesti, *Nastavni vjesnik* 36, 288-296.
- Modestin, J., 1929: Osvrt na odgovor g. dra Petra Skoka, *Nastavni vjesnik* 37, 105-109.
- Novosel-Žic, P., 1977: Toponimi naselja otoka Krka, *Geografski horizont* 23 (3-4), 27-29.
- Pavić, R., 1980a: Geografski aspekt toponimije, u: *Spomen-zbornik proslave 30. obljetnice Geografskog društva Hrvatske* (ur. Sić, M.), Geografsko društvo Hrvatske, Zagreb, 121-134.
- Pavić, R., 1980b: Makrotoponimi Bliskog i Srednjeg istoka, *Geografski horizont* 26 (1-4), 59-63.
- Pepeonik, Z., 2004: Još o Hrvatskome primorju, *Jezik* 51 (2), 72.
- Ratković, S., 1929: Kako da pišemo geografska imena? *Hrvatski geografski glasnik* 1, 34-38.
- Roglić, J., 1972: *Uvod u geografsko poznavanje karata*, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb.
- Slukan Altić, M., 2003: *Povijesna kartografija: kartografski izvori u povijesnim znanostima*, Meridijani, Samobor.
- Slukan Altić, M., 2011: Hrvatska kao zapadni Balkan – geografska stvarnost ili nametnuti identitet?, *Društvena istraživanja* 20 (2), 401-413, DOI: 10.5559/di.20.2.06.
- Stanić, J., Šakaja, L., Slavuj, L., 2009: Preimenovanja zagrebačkih ulica i trgova, *Migracijske i etničke teme* 25 (1-2), 89-124.
- Šakaja, L. 2003: Imaginativna geografija u hrvatskim ergonimima, *Hrvatski geografski glasnik* 65 (1), 25-46, DOI: 10.21861/HGG.2003.65.01.02.
- Šakaja, L. 2004: *Arbor mundi* u nazivima ugostiteljskih objekata, *Revija za sociologiju* 35 (1-2), 13-29.
- Šakaja, L., Crljenko, I., 2017: Periferni gradski tekst: Ulično nazivlje i spomenici zagrebačke Dubrave u semiotičkoj perspektivi, *Etnološka tribina* 47 (40), 236-259, DOI: 10.15378/1848-9540.2017.40.10.
- Šegota, T., 2003: Hrvatsko primorje, *Jezik* 50 (5), 177-179.
- Šenoa, M., 1931: Die geographische Nomenklatur Jugoslaviens in den deutschen Lehrbüchern, *Hrvatski geografski glasnik* 3, 227-232.
- Šenoa, M., 1949-50: Prilog poznavanju starih naziva naših otoka, *Geografski glasnik* 11-12, 75-82.
- Štefan, Z., Jakir, Ž., Hećimović, Ž., 2011: Registar geografskih imena zasnovan na topografskoj karti mjerila 1:300 000, u: *Zbornik radova s Prvog nacionalnog znanstvenog savjetovanja o geografskim imenima* (ur. Skračić, V., Faričić, J.), Sveučilište u Zadru i Hrvatsko geografsko društvo, Zadar, 45-50.
- Vuk, R., Curić, Z., 2011: Geografska imena u nastavi geografije u osnovnim i srednjim školama, u: *Zbornik radova s Prvog nacionalnog znanstvenog savjetovanja o geografskim imenima* (ur. Skračić, V., Faričić, J.), Sveučilište u Zadru i Hrvatsko geografsko društvo, Zadar, 93-103.
- Vuković, G., 2015: Problemi korištenja toponimije Irske i Ujedinjenog Kraljevstva, *Geografski horizont* 61 (1), 9-20.
- Vukosav, B., 2011: Geographic name *Zagora* and its reference to areas in the Dalmatian hinterland in the selected newspaper medium, *Geoadria* 16 (2), 261-281, DOI: 10.15291/geoadria.289.
- Vukosav, B., 2015: Perception of the Spatial Extent of the Zagora Region in Selected Cartographic Sources / Percepcija prostornog obuhvata Zagore u odabranim kartografskim izvorima, *Kartografija i geoinformacije* 14 (23), 20-36.
- Vukosav, B., Fürst-Bjeliš, B., 2015: Medijska percepcija prostornih identiteta: konstrukcija imaginativne karte dalmatinske unutrašnjosti / Media Perception of Spatial Identities: Constructing an Imaginative Map of Dalmatian Interior, *Geoadria* 20 (1), 23-40, DOI: 10.15291/geoadria.29.